

Rots en Water NL i.s.m. El Tulipan Peru

Procesevaluatie Rots en Water Peru

Onderzoek naar waardering en uitvoering van het Rots en Water
programma in Peru.

Jelline Ykema – van Eldik MSc
Rebeca Duarte
Juni 2023

Intern rapport: Rots en Water procesevaluatie Peru
Projectnummer: RW2023-1

Disclaimer:

Bij de samenstelling van deze publicatie is de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht genomen. Het Gadaku Institute aanvaardt echter geen verantwoordelijkheid voor eventuele, in deze uitgave voorkomende, onjuistheden of onvolkomenheden.

Overname van tekst of gedeelten van deze tekst is toegestaan, mits met de juiste bronvermelding. Indien tekst gebruikt wordt voor commerciële doelstellingen dient altijd vooraf schriftelijke toestemming verkregen te zijn.

Inhoudsopgave:

Voorwoord	3
Inleiding en vraagstelling	4
Deel 1: Evaluatie van de deelnemers	8
Algemene gegevens	8
Waardering	11
Professionele en persoonlijke ontwikkeling	15
Behoeft analyse	18
Succes- en faalfactoren	19
Deel 2: Implementatie algemeen	22
Uitvoering van het R&W programma	22
Uitvoering praktisch	24
Uitvoering inhoudelijk	27
Waardering uitvoerders	30
Deel 3: Implementatie door psychologen	35
Doel en problematiek	35
Samenvatting	37
Conclusie en aanbevelingen	42
Nawoord	43
Referenties:	44
Bijlage 1 - werkzaam optie anders	45
Bijlage 2 - antwoorden ondersteuning DRELM	46
Bijlage 3 - antwoorden succesfactoren en mogelijke faalfactoren	48
Bijlage 4 - Adviezen	55

Voorwoord

In september 2018 werd de grondlegger en directeur van het Rots en Water (R&W) programma uitgenodigd door de Nederlandse ambassadeur in Peru. Na verschillende vergaderingen en presentaties op o.a. de residentie van de Nederlandse ambassade, het Ministerie van Onderwijs (Peru) en Minedu (Departement van Onderwijs in Lima) werd besloten om een driedaagse Rots en Water basistraining te organiseren in Peru voor professionals.

In november 2019 reisden vier R&W Mastertrainers af naar Peru voor het geven van de training. Vanwege o.a. organisatorische redenen ter plekke was het slechts mogelijk om een tweedaags programma af te draaien. Professionals (zoals leerkrachten en psychologen) mogen normaliter pas na afronding van de volledige driedaagse Rots en Water basistraining de R&W lessen geven binnen de pedagogische setting waarvoor zij zijn opgeleid. Om deze reden werd de R&W basistraining aangepast zodat de deelnemers (leraren en psychologen) na het volgen van twee dagen training toch direct, met de eerste 15 lessen van het Rots & Water Basisboek, aan de slag konden gaan.

Het totaal aantal deelnemers bedroeg 100, waarvan het grootste deel leraren en een kleiner deel psychologen, allen werkzaam in het onderwijs. Alle deelnemers kregen het Rots & Water Basisboek, beide leerlingboekjes en een USB stick waarop instructiefilmpjes en diverse scènes rondom communicatie, pestgedrag en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Alle leermiddelen waren vertaald naar het Spaans.

Er werd besloten om zowel de tweedaagse training als de implementatie en uitvoering van het R&W programma door de deelnemers te laten evalueren door middel van een uitgebreide digitale vragenlijst. De deelnemers ontvingen zes maanden na de training een e-mail met link naar deze vragenlijst.

Alle gegevens zijn verwerkt en gerubriceerd waarvan het eindresultaat in de volgende pagina's is weergegeven. Een conclusie die mag worden getrokken is dat de deelnemers zeer enthousiast waren over het Rots & Waterprogramma.

Inleiding en vraagstelling

Een half jaar na het afronden van de tweedaagse R&W basistraining ontvingen de deelnemers via de e-mail een link om de training en de implementatie van het R&W programma te evalueren. De vragenlijst werd gestart met de controlevraag 'Heb je in november 2019 de 2-daagse Rots en Water training gevolgd?' Hierop werd door twee personen met nee geantwoord. Deze personen hebben verder geen vragen meer ingevuld. In totaal hebben 45 deelnemers, hetgeen 45% is van het totaal aantal deelnemers, de vragenlijst volledig ingevuld. Het responspercentage van 45% is voldoende om de resultaten als representatief te kenmerken¹. In de periode dat de deelnemers de vragenlijst opgestuurd kregen, werd Peru zwaar getroffen door de COVID-19-pandemie. De deelnemers zaten op dat moment in een lockdown van 107 dagen en de pandemie had een groot ontwrichtend effect op de gehele Peruaanse samenleving. Peru had wereldwijd het hoogste sterftcijfer door COVID-19 met meer dan 6.400 sterfgevallen per miljoen inwoners. Het is heel aannemelijk dat het responspercentage door deze situatie is beïnvloed.

De hieronder genoemde vragen zijn de leidraad voor de vragen in de procesevaluatie en vormen eveneens de hoofdstukken en paragrafen van dit document. Vervolgens zullen de hieruit voortvloeiende aanbevelingen worden besproken en wordt er afgesloten met een samenvatting en conclusie.

Deel één gaat over de algemene gegevens, waardering, planning van de uitvoering, behoefte analyse, en de succes en mogelijke faalfactoren volgens de deelnemers aan de tweedaagse Rots en Water basistraining in Peru.

Deel twee gaat over de daadwerkelijke uitvoering en implementatie van het R&W programma in Peru door de deelnemers aan de tweedaagse R&W basistraining, dan uitvoerders genoemd. Laatstgenoemde is onderverdeeld in de implementatie door de uitvoerders in het algemeen ('implementatie algemeen') en de implementatie specifiek door psychologen ('Implementatie door psychologen').

Deel 1

- 1.) Algemene gegevens: Wat zijn de algemene gegevens van de deelnemers?
 - a. Wat is het percentage man en vrouw dat deelneemt aan de R&W basistraining?
 - b. Wat is de leeftijd van de deelnemers?
 - c. Wat is de hoogst genoten afgeronde opleiding van de deelnemers?
 - d. Op wat voor soort instelling of school zijn de deelnemers werkzaam?
 - e. Wat beschrijft het huidige beroep/functie van de deelnemers het beste?

¹ [www.kcmsurvey.eu](https://kcmsurvey.eu) (<https://kcmsurvey.eu/actueel/waaraan-moet-een-representatief-onderzoek-voldoen/#:~:text=De%20verhouding%20deelnemers%2Fniets%20deelnemers,resultaten%20als%20representatief%20te%20kenmerken.>)

[www.exploratio.nl](https://exploratio.nl) (<https://exploratio.nl/kennis/representatief-onderzoek/#:~:text=Voorbeeld%3A%20als%20u%2060%20klanten,belangrijke%20indicator%20van%20representatief%20onderzoek.>)

f. Aan welke leeftijdsgroep wilt u het R&W programma inzetten?

g. In welke setting wilt u het programma inzetten?

2.) Waardering:

a. Hoe wordt de cursusinhoud gewaardeerd?

b. Hoe wordt de presentatie van de Master trainer gewaardeerd?

c. Raden de deelnemers de R&W training aan collega's aan?

d. Kan Rots en Water volgens de deelnemers bijdragen aan de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen en jongeren in Peru?

e. Kan Rots en Water volgens de deelnemers bijdragen aan een vermindering van (seksueel) geweld in Peru?

f. Wat vinden de deelnemers de kracht van het R&W programma?

3.) Professionele en persoonlijke ontwikkeling:

a. Op welke manier heeft Rots en Water bijgedragen aan de professionele ontwikkeling van de deelnemers? (meerkeuze)

b. Op welke manier heeft Rots en Water bijgedragen aan de persoonlijke ontwikkeling van de deelnemers? (meerkeuze)

4.) Behoeftanalyse: Waar hebben de deelnemers na de tweedaagse R&W training de meeste behoefte aan?

5.) Succes- en faalfactoren:

a. Sterke kanten: Wat vinden de deelnemers de succesfactoren van het Rots en Water programma? (open vraag)

b. Verbeterpunten: Wat vinden de deelnemers (mogelijke) faalfactoren van het R&W programma? (open vraag)

Deel 2

Implementatie algemeen:

6. Uitvoering van het R&W programma:

a.) Hoeveel deelnemers hebben al R&W lessen gegeven?

b.) Hoeveel deelnemers die nog geen R&W lessen hebben gegeven zijn van plan om in de toekomst R&W lessen te gaan geven?

c.) Wat is de reden dat deelnemers nog geen R&W lessen hebben gegeven?

d.) Indien deelnemers ook niet van plan zijn om in de toekomst R&W lessen te gaan geven, wat is hiervan de reden?

7. Implementatie praktisch:

- a.) Hoeveel uur hebben de uitvoerders al met het R&W programma gewerkt?
- b.) Waar hebben de uitvoerders de R&W lessen gegeven?
- c.) Hoe hebben de uitvoerders de R&W lessen gegeven? (Klassikaal, geselecteerde groep, één-op-één, anders)
- d.) Aan welke leeftijdsgroep hebben de uitvoerders het R&W programma gegeven?

8. Implementatie inhoud en uitvoering:

- a.) Op welke (sub)doelen hebben de uitvoerders zich gericht?
- b.) Welke onderdelen uit het programma hebben de uitvoerders met name ingezet?
- c.) Voeren de uitvoerders de R&W lessen uit zoals beschreven staat in het praktijkboek? Zo niet, wat maakt dat zij hiervan hebben afgeweken?
- d.) Ondervonden de uitvoerders tijdens de voorbereiding of uitvoering van de lessen problemen?
- e.) En zo ja, hebben zij advies voor toekomstige uitvoerders?

9. Stellingen en (mogelijke) effecten

- a.) Hoe denken de uitvoerders over verschillende stellingen over het R&W programma:

- Het geven van Rots en Water lessen was leuk om te doen.
- Het geven van Rots en Water lessen is zinvol.
- Door Rots en Water te geven kan ik een betere relatie opbouwen met mijn leerlingen/cliënten.
- Rots en Water kan (seksueel) geweld tegen meisjes en vrouwen verminderen door ze weerbaarder te maken.
- Rots en Water kan (seksueel) geweld verminderen door jongens en mannen meer zelfbeheersing aan te leren.
- Rots en Water kan (seksueel) geweld terugdringen door jongens en mannen bewust te maken van andermans grenzen en deze te leren respecteren.
- Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan het terugdringen van grensoverschrijdend seksueel gedrag
- Rots en Water heeft een positieve invloed op de sociale veiligheid (onder andere op school).
- De Rots en Water lessen dragen bij aan meer wederzijds respect tussen leerlingen.
- Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan een vermindering van pesten en geweld.
- Door het geven van de Rots en Waterlessen kan ik jongeren beter begeleiden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling.
- Tijdens de Rots en Water lessen voelden de leerlingen zich veilig.

- b.) Welk effect hebben de R&W lessen volgens de uitvoerders gehad op de leerlingen?

Deel 3

Implementatie door psychologen:

10. a.) Met welk doel hebben de psychologen de Rots en Water oefeningen ingezet?
- b.) Op wat voor problematiek hebben de psychologen zich met name gericht?

Deel 1: Evaluatie van de deelnemers

Deel één van de procesevaluatie heeft als doel om in kaart te brengen wat de algemene gegevens zijn van de deelnemers aan de tweedaagse Rots en Water basistraining in Peru, wat hun waardering is van het programma, welke effect het heeft gehad op hun professionele en persoonlijke ontwikkeling, waar zij nog behoefte aan hebben na het volgen van de training en wat zij zien als de succes en (mogelijke) faalfactoren van de training.

Algemene gegevens

Van de 45 deelnemers waren 41 vrouw (91%) en 4 man (9%). Tabel 1 laat een overzicht zien van de verdeling van de leeftijdsgroepen. De grootste groep is tussen de 40 en 50 jaar oud. Betreffende het opleidingsniveau geeft veruit de grootste groep aan WO als hoogst genoten afgeronde opleiding (93%), één deelnemer heeft CETPRO ingevuld (vergelijkbaar met MBO) één deelnemers heeft de optie anders ingevuld met 'Instituto', hetgeen vergelijkbaar is met HBO en één deelnemer heeft 'institutos de educacion basica primaria secundaria' ingevuld, hetgeen overeenkomst met PO en VO. Mogelijk heeft laatstgenoemde de vraag verkeerd gelezen aangezien ze bij een andere vraag aangeeft lerares in het PO en VO te zijn.

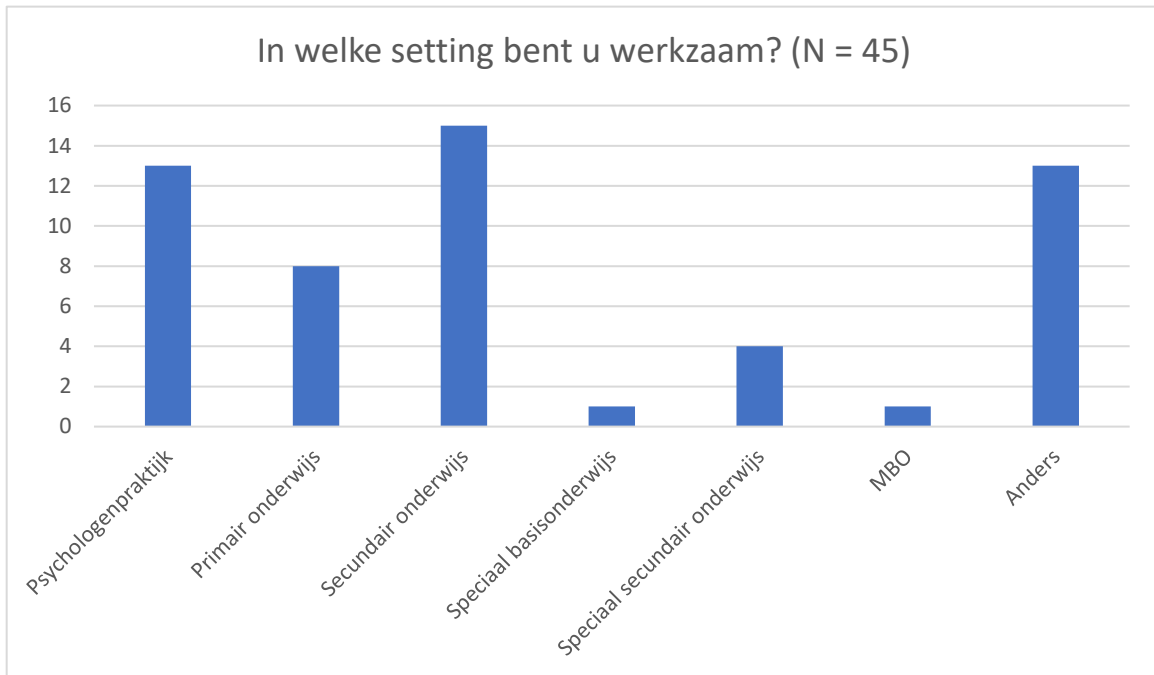
Tabel 1: leeftijd deelnemers

Wat is uw leeftijd? (n=45)	Aantal	% van totaal:
Tussen de 20 en 30 jaar	3	7%
Tussen de 30 en 40 jaar	8	18%
Tussen de 40 en 50 jaar	16	35%
Tussen de 50 en 60 jaar	14	31%
60 jaar en ouder	4	9%

In Diagram 1 is een overzicht weergegeven in welke setting de deelnemers werkzaam zijn. Wat opvalt is dat er veel deelnemers werkzaam zijn in het PO (8x), VO (15x) en op psychologenpraktijken (13x). Deelnemers konden meerdere opties aanvinken. Een redelijk grote groep heeft de optie Anders ingevuld, namelijk 13 deelnemers. Antwoorden die werden gegeven bij de optie Anders waren: werkzaam bij het DRELM, lesgeven aan volwassenen en docenten, toezichthouder op onderwijsinstellingen, bevordering van preventie en gezondheid, werkzaam in het ziekenhuis enz. Zie voor alle genoemde antwoorden Bijlage 1.

Op de vraag 'Wat omschrijft uw huidige beroep/functie het beste?' is het nummer één antwoord psycholoog met 33%, nummer twee tot en met acht is maatschappelijk werker (29%), onderwijsondersteunend (22%), leerkracht VO (20%), intern begeleider (13%), directie (11%), leerkracht PO (9%) en tenslotte jeugdwerker (2%), zie Tabel 2. Opvallend is dat de groep psychologen en maatschappelijk werkers groot is vergeleken met de Nederlandse populatie die deelnemen aan R&W trainingen voor professionals. Daarbij zaten er geen leraren bewegingsonderwijs in de steekproef terwijl deelnemers in Nederland relatief wel vaak deze functie hebben.

Diagram 1: Setting werkzaam

Noot. Het kiezen van meerdere antwoordmogelijkheden was mogelijk.

Tabel 2: Huidige beroep of functie

Wat omschrijft uw huidige beroep of functie het beste? (n=45)*	Aantal	Percentage
Leerkracht basisonderwijs	4	9%
Leerkracht voortgezet onderwijs	9	20%
Leraar bewegingsonderwijs PO	0	0%
Leraar bewegingsonderwijs VO	0	0%
Onderwijsondersteunend	10	22%
Intern begeleider	6	13%
Jeugdwerker	1	2%
Maatschappelijk werker	13	29%
Psycholoog	15	33%
Directie	5	11%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Leeftijdsgroep en setting

De deelnemers werd gevraagd aan te geven voor welke leeftijdsgroep zij het programma in willen gaan zetten (zie Tabel 3). De doelgroep die het meest werd aangevinkt betrof jongeren van 13-18 jaar oud: 29 van de 45 deelnemers (64%) gaf aan dit te willen gaan doen. Verder gaven 24 (53%) deelnemers aan het programma in te willen zetten voor kinderen van 9 tot 12 jaar. Zo'n 49% geeft aan dat zij met (jong)volwassenen van 19 jaar en ouder willen gaan werken. Er is echter veel overlap bij deze vraag, een groot aantal deelnemers is van plan om met meerdere leeftijdsgroepen te gaan werken met het programma. Als de leeftijdsgroep van 9 tot 12 jaar en van 13 tot 18 jaar samen wordt genomen blijkt dat 80% van de deelnemers met deze leeftijdsgroep (van 9-18 jaar) wil gaan werken. Slechts twee deelnemers (4%) wil het programma alleen inzetten bij kinderen van 4-8 jaar, de overige 43 deelnemers (96%) wil met jongeren van 9 jaar en ouder gaan werken met het programma.

Tabel 3: Leeftijd doelgroep

Aan welke leeftijdsgroep wilt u het programma inzetten? (n=45)*	Aantal	Percentage:
4-8 jaar	16	36%
9-12 jaar	24	53%
13-18 jaar	29	64%
19+	22	49%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Het grootste deel van de deelnemers (89%) geeft aan het Rots en Water programma in te willen zetten voor jongens & meisjes samen (zie Tabel 4). Verder wordt de optie jongens & meisjes apart door 9 deelnemers aangevinkt (20%), van dit aantal geven 7 aan om het programma ook aan jongens & meisjes samen in te willen gaan zetten. De opties alleen jongens, en alleen meisjes zijn bijna even weinig aangevinkt, respectievelijk twee en één keer. Verder is drie keer de optie anders aangevinkt, twee keer geeft de deelnemer aan om het (ook) aan volwassenen te geven en één deelnemer geeft aan het aan docenten te willen gaan geven. In principe wordt het RW programma op school klassikaal aangeboden. In bepaalde situaties en leeftijdsgroepen, denk bijvoorbeeld aan psychologenpraktijken, is het aan te raden het programma geheel of gedeeltelijk sekse specifiek aan te bieden. Vanwege de mogelijkheid om meerdere antwoorden aan te vinken, is er overlap in de antwoorden. Zo kan bijvoorbeeld een deelnemer aangeven dat hij met jongens en meisjes samen in een groep wil gaan werken, maar het programma (onder bepaalde omstandigheden) ook alleen aan jongens en/of meisjes apart aan zou willen bieden.

Op de stelling 'Rots en Water sluit aan bij mijn doelgroep' wordt door alle 45 deelnemers geantwoord met (helemaal) mee eens, met een gemiddelde score van 4,6.

Op de stelling 'Het R&W programma kan het welzijn van kinderen en jongeren bevorderen en sociale problemen zoals pesten, conflicten, uitsluiting, volgedrag voorkomen en/of verminderen; en voor

leerlingen van 13 jaar en ouder, om grensoverschrijdend seksueel gedrag te voorkomen en/of te verminderen.' Wordt door alle 45 deelnemers geantwoord met (helemaal) mee eens, met een gemiddelde score van 4,7. De opties 'anders, namelijk..' en '(helemaal) niet mee eens' is niet één keer ingevuld, de vervolgvragen zijn dan ook aan niemand gesteld.

Tabel 4: Setting jongens en/of meisjes

In welke setting wilt u het programma inzetten? (n = 45)*	Aantal	Percentage:
jongens & meisjes samen	40	89%
meisjes	1	2%
jongens & meisjes apart	9	20%
jongens	2	4%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

De beoordeling van de cursus inhoud en de presentatie van de trainer(s) is zeer positief (zie Tabel 5). Bijna alle deelnemers vonden de cursus inhoud en de presentatie van de Master trainer goed tot zeer goed (respectievelijk 93% en 98%). Van de deelnemers geeft iedereen aan de training aan te raden aan een collega (100%) en alle deelnemers willen graag deelnemen aan het vervolg van de R&W basistraining. Ook geven alle 45 deelnemers aan graag opgeleid te worden in aanvullende specialisatietrainingen van Rots en Water (zie Tabel 6). Daarbij geven zelfs 44 deelnemers aan (zeer) geïnteresseerd te zijn om in de toekomst opgeleid te worden tot Advanced R&W trainer en denken zij ook de potentie hiervoor te beschikken, slechts één deelnemer is hier niet in geïnteresseerd (of denkt niet over de potentie hiervoor te beschikken). Alle deelnemers geven aan (zeer) gemotiveerd te zijn om R&W in het eigen werkveld in te gaan zetten (zie Tabel 7).

Tabel 5: Beoordeling cursus inhoud en presentatie.

<i>Beoordeel a.u.b. het volgende:</i>	Onvoldoende / matig	Voldoende	Goed / zeer goed	Gemiddelde
Cursus inhoud (n=45)	0%	7%	93%	4,78
Presentatie trainer (n=45)	0%	2%	98%	4,82

* Gemiddelde score op vijfpuntschaal waarbij 1 = onvoldoende en 5 = zeer goed

Tabel 6: Training aanraden aan collega en interesse vervolgopleiding R&W.

N=45 <i>Beoordeel a.u.b. het volgende:</i>	Nee	Ja
Zou u de training aanraden aan een collega?	0%	100%
Zou u willen deelnemen aan het vervolg van de 3-daagse R&W training?	0%	100%
Zou u willen deelnemen aan aanvullende R&W specialisatietrainingen?	0%	100%
Bent u geïnteresseerd in en denkt u de potentie te hebben om zich te ontwikkelen tot Advanced R&W trainer?	2%	98%

Tabel 7: Motivatie inzetten van het R&W programma.

<i>Beoordeel a.u.b. het volgende:</i>	Niet gemotiveerd	Gemotiveerd	Zeer gemotiveerd
Bent u gemotiveerd om als gecertificeerd R&W trainer het programma in te zetten in uw werkveld? (n=45)	0%	29%	71%

Sociaal emotionele ontwikkeling en (seksueel) geweld

De resultaten van de stellingen in de vragenlijst zijn weergegeven in Tabel 8. De deelnemers zijn over het algemeen erg positief over de verwachting van wat het Rots en Water programma zou kunnen bijdragen in Peru. Alle deelnemers geven aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling 'Rots en Water kan bijdragen aan de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen en jongeren in Peru', met een gemiddelde score van 4,96 is dit zeer hoog. Met de stelling 'Rots en Water kan bijdragen aan een vermindering van (seksueel) geweld in Peru' is 98% het (helemaal) eens. Slechts één deelnemer geeft aan hier neutraal in te staan (niet mee eens / niet mee oneens).

Tabel 8: Uitkomst stellingen betreffende doelstellingen

n=45	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee eens / niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Gemiddelde *
Rots en Water kan bijdragen aan de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen en jongeren in Peru	0%	0%	0%	4%	96%	4,96
Rots en Water kan bijdragen aan een vermindering van (seksueel) geweld in Peru	0%	0%	2%	16%	82%	4,8
Rots en Water sluit aan bij mijn doelgroep.	0%	0%	0%	38%	62%	4,6
Het R&W programma kan het welzijn van kinderen en jongeren bevorderen en sociale problemen zoals pesten, conflicten, uitsluiting, volggedrag voorkomen en/of verminderen; en voor leerlingen van 13 jaar en ouder, om grensoverschrijdend seksueel gedrag te voorkomen en/of te verminderen.	0%	0%	0%	29%	71%	4,7

* Gemiddelde score op vijfpuntschaal waarbij 1 = helemaal mee oneens en 5 = helemaal mee eens

De kracht van het programma

Op de vraag: Wat denkt u dat de kracht van het Rots en Water programma is? (Vink de drie belangrijkste antwoorden aan). Komt naar voren dat de meeste deelnemers de persoonlijke ontwikkeling, oftewel het ontdekken van de eigen kracht (en zelfvertrouwen) het belangrijkste vinden (76%). Op de tweede plaats wordt het verbeteren van de zelfbeheersing genoemd (60%) en op de derde plaats staat de psychofysieke methode (40%). Plek vier tot en met elf is: het zelf ervaren van de oefeningen (38%), het (leren) aangeven van de grenzen (36%), het belang en de kracht van ademhaling (36%), het afwisselen van theorie en praktijk (33%), het R&W referentiekader en hiertussen kunnen schakelen (33%), de veilig omgeving (de focus op rust, respect en vertrouwen) (33%), het verbeteren van het zelfbewustzijn (13%), de theoretische onderbouwing (9%). De antwoordmogelijkheid 'Geen van bovenstaande antwoorden' en 'Anders' werd niet één keer aangevinkt. Zie Tabel 9. Ondanks dat bij de vraag werd aangegeven om alleen de drie belangrijkste antwoorden aan te vinken hebben 28 deelnemers meer dan drie antwoordmogelijkheden aangevinkt. Daar tegenover hebben vijf deelnemers slechts één antwoord aangevinkt, waarvan vier de antwoordmogelijkheid 'Persoonlijke ontwikkeling' kozen en één voor de psychofysieke methodiek. Of

deze deelnemers de vraag niet goed hadden gelezen en dachten dat ze maar één antwoord konden kiezen of dat ze maar één antwoord een sterk punt van het programma vonden is onduidelijk. Met het oog op de overige antwoorden van deze deelnemers, bijvoorbeeld dat ze alle vijf de vraag over de cursusinhoud met goed tot zeer goed beoordeelden is de eerste mogelijkheid waarschijnlijk wel het meest aannemelijke.

Tabel 9: De kracht van Rots en Water

Wat vindt u de kracht van het R&W programma? Vink de drie belangrijkste punten aan (n=45)	Aantal	Percentage:
De psychofysische methode	18	40%
Persoonlijke ontwikkeling, eigen kracht ontdekken (zelfvertrouwen)	34	76%
Het zelf ervaren van de oefeningen	17	38%
Het afwisselen van theorie met praktijk	15	33%
Het belang en de kracht van ademhaling	16	36%
Het R&W referentiekader en daartussen kunnen schakelen	15	33%
Het verbeteren van het zelfbewustzijn	6	13%
Het verbeteren van de zelfbeheersing	27	60%
Het (leren) aangeven van grenzen	16	36%
De theoretische onderbouwing	4	9%
De veilige omgeving (rust, respect en vertrouwen)	15	33%
Geen van de bovenstaande antwoorden	0	0%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Professionele en persoonlijke ontwikkeling

De professionele ontwikkeling

Op de vraag: 'Op welke manier heeft Rots en Water bijgedragen aan uw professionele ontwikkeling?' (Markeer de vier belangrijkste punten.) Komt naar voren dat de meeste deelnemers het ontwikkelen van meer inzicht in het eigen gedrag en functioneren (wanneer ben ik Rots en wanneer Water) het belangrijkste vinden (58%). Op de tweede plaats wordt het verwerven van handvatten om leerlingen beter te kunnen ondersteunen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling genoemd (56%) en op de derde plaats het beter kunnen omgaan met moeilijke situaties en conflicten op het werk (49%). Plek vier tot en met twaalf is: Ik ben me meer bewust van mijn eigen kracht (ik voel me sterker en zelfverzekerder voor de klas) (44%), Sterk staan, ik grond centreer en focus me beter (bijvoorbeeld wanneer ik voor de klas sta) (33%), meer begrip van lichaamstaal en de eigen houding (27%), mijn emotieregulatie is verbeterd (22%), het beter kunnen aanvoelen en stellen van grenzen (20%), beter contact met de klas/client/familie (20%), ik heb meer zelfvertrouwen (16%), ik ben weerbaarder, ik kan beter voor mijzelf opkomen (bijvoorbeeld bij ouders van leerlingen/cliënten) (11%), beweging is een grotere rol gaan spelen in mijn lessen (11%). De antwoordmogelijkheid 'Geen van bovenstaande antwoorden' en 'Anders' werd niet één keer aangevinkt, zie Tabel 10.

Ondanks dat bij de vraag werd aangegeven om alleen de vier belangrijkste antwoorden aan te vinken hebben zes deelnemers meer dan vier antwoordmogelijkheden aangevinkt. Daar tegenover hebben tien deelnemers minder dan vier antwoorden aangevinkt (waarvan zeven deelnemers één antwoord, twee deelnemers twee antwoorden en één deelnemer drie antwoorden hebben gegeven).

Tabel 10: Bijdragen professionele ontwikkeling

Op welke manier heeft R&W bijgedragen aan uw professionele ontwikkeling? Vink de drie belangrijkste punten aan (n=45)	Aantal	Percentage
Sterk staan: ik grond centreer en focus me beter (bijvoorbeeld wanneer ik voor de klas sta)	15	33%
Ik heb handvatten verworven om mijn leerlingen beter te ondersteunen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling	25	56%
Ik ben me meer bewust van mijn eigen kracht (ik voel me sterker en zelfverzekerder voor de klas)	20	44%
Ik heb meer inzicht in mijn eigen gedrag/functioneren (wanneer ben ik Rots en wanneer Water)	26	58%
Meer begrip van lichaamstaal en de eigen houding	12	27%
Het beter kunnen aanvoelen en stellen van grenzen	9	20%
Ik ben weerbaarder (ik kan beter voor mijzelf opkomen, bijvoorbeeld bij ouders)	5	11%
Ik kan beter omgaan met moeilijke situaties en conflicten op mijn werk	22	49%
Ik heb meer zelfvertrouwen	7	16%
Mijn emotieregulatie is verbeterd	10	22%
Beter contact met de klas/client/familie	9	20%
Beweging is een grotere rol gaan spelen in mijn lessen	5	11%
Rots en Water heeft niets bijgedragen aan mijn professionele ontwikkeling	0	0%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

De persoonlijke ontwikkeling

Op de vraag: 'Op welke manier heeft Rots en Water bijgedragen aan uw persoonlijke ontwikkeling?' (Vink de drie belangrijkste punten aan.) Komt naar voren dat de meeste deelnemers het sterk staan: ik grond, centreer (uitademen), en focus me beter (bijvoorbeeld in lastige of spannende situaties) het belangrijkste vinden (53%). Op de tweede plaats wordt het beter kunnen omgaan met lastige situaties en conflicten genoemd (47%) en op de derde plaats het hebben van meer inzicht in het eigen gedrag en functioneren (wanneer ben ik Rots en wanneer ben ik Water) (38%). Plek vier tot en

met elf is: meer inzicht in lichaamstaal en eigen houding (36%), meer bewust van eigen kracht (ik voel me sterker) (33%), betere emotieregulatie (bijv. sneller weer rustig kunnen worden bij emoties en sneller doorhebben wanneer je iets niet fijn vindt) (33%), meer zelfvertrouwen (27%), meer zelfbeheersing (27%), ik kan beter grenzen stellen en/of aanvoelen (20%), weerbaarder, ik kan beter voor mijzelf opkomen (13%), beter contact met de ander (9%). De antwoordmogelijkheid 'geen van bovenstaande antwoorden' en 'Anders' werd niet één keer aangevinkt, zie Tabel 11.

Ondanks dat bij de vraag werd aangegeven om alleen de drie belangrijkste antwoorden aan te vinken hebben vijftien deelnemers meer dan drie antwoordmogelijkheden aangevinkt. Daar tegenover hebben drie deelnemers één antwoord aangevinkt.

Tabel 11: Bijdragen persoonlijke ontwikkeling

Op welke manier heeft R&W bijgedragen aan uw persoonlijke ontwikkeling? Vink de drie belangrijkste punten aan (n=45)	Aantal	Percentage
Sterk staan: ik grond, centreer, en focus me beter (bijvoorbeeld in lastige of spannende situaties)	24	53%
Meer bewust van eigen kracht (ik voel me sterker)	15	33%
Meer inzicht in eigen gedrag en functioneren (wanneer ben ik Rots en wanneer ben ik Water)	17	38%
Meer inzicht in lichaamstaal en eigen houding	16	36%
Ik kan beter grenzen stellen en/of aanvoelen	9	20%
Weerbaarder, ik kan beter voor mijzelf opkomen	6	13%
Ik kan beter met lastige situaties en conflicten omgaan	21	47%
Meer zelfvertrouwen	12	27%
Meer zelfbeheersing	12	27%
Betere emotieregulatie (bijv. sneller weer rustig kunnen worden bij emoties en sneller doorhebben wanneer je iets niet fijn vindt)	15	33%
Beter contact met de ander	4	9%
Rots en Water heeft niets bijgedragen aan mijn persoonlijke ontwikkeling	0	0%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Behoeftanalyse

Op de vraag 'Waar heeft u na de afgelopen tweedaagse training de meeste behoefte aan?' komt naar voren dat verreweg de meeste deelnemers behoefte hebben aan een aanvullende opleiding van R&W (87%). De deelnemers hebben slechts een tweedaagse training gehad i.v.m. ??? i.p.v. de standaard driedaagse basistraining. Op de gedeelde tweede plaats staat: jaarlijkse of tweejaarlijkse opfris- en verdiepingsdagen en R&W materialen, zoals videomateriaal en leerlingboekjes (62%). Op plek drie tot en met zeven staat: ondersteuning vanuit het DRELM (51%), Gesloten netwerk waar R&W trainers met elkaar kunnen communiceren (27%), dat meerdere collega's worden getraind (27%), Meer ondersteuning vanuit de directie om tijdens de lessen ruimte te hebben voor R&W (20%).

De antwoordmogelijkheid 'geen van bovenstaande antwoorden' en 'Anders' werd niet één keer aangevinkt, zie Tabel 12.

Tabel 12: Behoeftanalyse

Waar heeft u na de afgelopen tweedaagse training de meeste behoefte aan? (n=45)	Aantal	Percentage
Aanvullende opleiding (te plannen in 2020/2021, afhankelijk van de situatie rondom het coronavirus)	39	87%
Gesloten netwerk waar R&W trainers met elkaar kunnen communiceren	12	27%
Ondersteuning vanuit het DRELM	23	51%
Jaarlijkse of tweejaarlijkse opfris- en verdiepingsdagen	28	62%
Dat (meerdere) collega's worden getraind	12	27%
Meer ondersteuning vanuit de directie om tijdens de lessen ruimte te hebben voor R&W	9	20%
R&W materialen (bijv. videomateriaal en leerlingboekjes)	28	62%
Ik heb nergens behoefte aan	0	0%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Ondersteuning DRELM

Het DRELM (Dirección Regional De Educación De Lima Metropolitana, oftewel: Regionale directie onderwijs Lima) is de overkoepelende organisatie die zorg droeg voor de organisatie van de R&W training. Deelnemers die op de vorige meerkeuzevraag betreffende de behoeftanalyse

'Ondersteuning vanuit het DRELM' hadden aangevinkt kregen de vervolgvraag 'Wat voor ondersteuning zou u graag van het DRELM willen ontvangen?'. De meeste deelnemers geven aan om meer opleidingen te willen volgen, specifiek de R&W training te willen afronden (6x), dan wel constante training en opleiding voor professionals in het algemeen (6x). Verder geven vijf deelnemers aan ondersteuning te willen ontvangen gericht op implementatie en uitvoering, zoals een betere coördinatie om activiteiten te plannen, de R&W technieken te gaan invoeren in de lessen psychologie en LO, en voor de beschikking over lokaal, apparatuur, het inhuren van professionals en de verspreiding van 'de strategie'. Verder geven drie deelnemers aan het belangrijk te vinden dat de groep professionals die getraind is in R&W bij elkaar wordt geroepen. Het wordt uit deze antwoorden niet geheel duidelijk of ze dit willen vanwege een vervolgentraining, vanwege een multiplicator effect, vanwege communicatie en educatief materiaal, vanwege al deze punten of dat alle drie de deelnemers iets anders bedoelen.

Tot slot zijn er drie opmerkingen in de categorie overig, namelijk: financieel, het uurrooster beter organiseren, en emotiemanagement training voor families (vanwege de coronapandemie die destijds heerste). Voor de volledig uitgeschreven antwoorden zie Bijlage 2.

Succes- en faalfactoren

Een belangrijk doel van de procesevaluatie is inzicht te krijgen in de succes- en (mogelijke) faalfactoren van een interventie. Dit is in de vragenlijst opgenomen door de volgende twee directe vragen te stellen: (1) "Wat zijn volgens u de belangrijkste succesfactoren van de interventie?" en (2) "Wat zijn volgens u de mogelijke faalfactoren van de interventie?". Vanwege het open karakter van de vraagstelling zijn er veel verschillende en uitgebreide antwoorden gegeven. Er is gepoogd om de antwoorden zo nauwkeurig mogelijk te categoriseren. Voor de volledigheid zijn alle uitgeschreven antwoorden in Bijlage 3 en Bijlage 4 toegevoegd. Wanneer een antwoord in verschillende categorieën geplaatst kon worden is dit in de bijlage aangegeven. In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten beknopt beschreven.

Succesfactoren

De belangrijkste succesfactoren die worden genoemd zijn:

- ✓ Emotieregulatie en zelfbeheersing (16x): Het reguleren en controleren van emoties. Het in staat zijn de eigen emoties te herkennen, het rustig kunnen blijven in verschillende situaties, en een weloverwogen keuze kunnen maken in plaats van impulsief te reageren, zodat eigen en andermans belangen niet geschaad worden wordt door veel deelnemers aangegeven als belangrijke succesfactor.
- ✓ De psychofysieke methodiek (8x): De psychofysieke aanpak combineert een psychologische benadering (d.w.z. instructie, psycho-educatie en reflectie) met een actief leren benadering (d.w.z. het oefenen van vaardigheden en rollenspelen). Deelnemers geven aan het dynamische karakter, de afwisseling van theorie en praktijk en het toepassen van verschillende technieken op prijs te stellen.
- ✓ De actieve, speelse, benadering (7x): Volgens de deelnemers sluit het programma goed aan bij de dynamiek van de leerlingen. Deelnemers geven aan dat het programma is als een spel, het is leuk, fysiek, speels, en het doet leerlingen bewegen en actief deelnemen. Het maakt het leerproces eenvoudiger en completer.

- ✓ Zelfvertrouwen (6x): Deelnemers noemen als belangrijke succesfactor het vergroten van het zelfvertrouwen.
- ✓ Grenzen (5x): Het meer bewust worden van de eigen grenzen en de grenzen van een ander en het kunnen stellen van grenzen voor jezelf en voor anderen.
- ✓ Doelstelling (5x): Het doel van het R&W programma is: Het bevorderen van een positieve ontwikkeling van sociale en emotionele competenties en het voorkomen en/of verminderen van problemen op het intrapersonlijke domein (hoe zien leerlingen zichzelf) en het interpersoonlijke domein (hoe gaan leerlingen met elkaar om). Vijf deelnemers geven als succesfactor de focus op het verbeteren van bepaalde vaardigheden (zoals sociale vaardigheden, communicatieve vaardigheden, confrontatievaardigheden enz.) en het voorkomen of verminderen van bepaalde situaties, zoals pesten, agressie, of seksueel geweld.
- ✓ Goede opleiding door professionals (4x): De deelnemers zien de goede opleiding en scholing door hoogopgeleide professionele trainers met ervaring en inlevingsvermogen als waardevol.
- ✓ Copingvaardigheden (4x): Het beter kunnen omgaan met moeilijke situaties of conflicten. Het biedt volgens één deelnemer een alternatief om moeilijke situaties in het dagelijks leven het hoofd te bieden of te voorkomen. Een andere deelnemer geeft aan nu duidelijk te weten wat te zeggen en te doen in conflictsituaties.
- ✓ Persoonlijke ontwikkeling (4x): Vier deelnemers geven aan dat zij de persoonlijke ontwikkeling als (één van de) belangrijkste succesfactoren ervaren. Antwoorden zijn bijvoorbeeld op jezelf focussen, jezelf ontdekken, het vergroten van het zelfvertrouwen en het vervolgens kunnen (door)geven aan anderen.
- ✓ Veiligheid (3x): Drie deelnemers vinden het bieden van het gevoel van veiligheid zowel in de oefeningen als daarbuiten (één van) de belangrijkste succesfactor.
- ✓ Overig: Vier antwoorden van deelnemers vallen (deels) buiten bovenstaande categorieën. Enkele antwoorden waren ook lastig te interpreteren waarschijnlijk vanwege de taalbarrière. Zie Bijlage 3 voor de volledig uitgeschreven antwoorden. Termen die hierbij wel vaker genoemd werden waren bijvoorbeeld zelfbewustzijn, concentratie en houding.

Mogelijke faalfactoren

Veruit de meeste deelnemers geven als mogelijke faalfactor aan het niet hebben afgerond van de basistraining en/of meer te willen oefenen, namelijk 31 deelnemers (69%). Antwoorden die hieronder zijn gecategoriseerd zijn bijvoorbeeld: ik mis het volgende gedeelte van de training; meer trainingstijd; te weinig tijd, wachtend op een nieuwe training van R&W; meer oefening, meer tijd; ik zou willen dat het meer dagen zijn; het is heel rijk om de training te ervaren wanneer de trainers ons aanleren en corrigeren; verder gaan met de training want de tijd was beperkt; het is noodzakelijk om de training te voltooien enzovoort.

Acht deelnemers (18%) geven aan faalfactoren te zien in de implementatie van de interventie, zoals ruimte en tijd. Voorbeelden van antwoorden die hieronder zijn gecategoriseerd zijn: ik miste de ruimte en de tijd want ik heb de lessen gegeven tijdens de pauzes; ..in mijn geval de tijd op scholen is beperkt; ..het omhelzen van dit soort activiteiten door de directie van scholen voor de implementatie.

Zes deelnemers (13%) geven inhoudelijke feedback op de training. Voorbeelden van antwoorden zijn: dieper ingaan op de technieken; Ik heb het gevoel dat ik getraind moet worden in het middelste en geavanceerde deel van de interventie om de verwachtingen te overtreffen; Ik had graag meer tijd gehad in elke oefening en ook met meerdere collega's dezelfde oefeningen kunnen ervaren;

Misschien oefening realiseren volgens de context van het land. Vooral de laatste opmerking is interessant, ook al geeft slechts één deelnemer dit aan, verdient het navraag. Het is mogelijk dat een deel van de opmerkingen hadden kunnen worden voorkomen met het volgen van de volledige training. Dit zal de toekomst moeten uitwijzen, wanneer de training afgerond wordt. Vanwege corona en het plannen van het vervolg is dit helaas nog niet mogelijk geweest.

Een andere deelnemer geeft aan om van te voren graag al de theorie doorgenomen te willen hebben. Dit is begrijpelijk, het R&W instituut heeft de voor en nadelen afgewogen en er bewust voor gekozen om de deelnemers pas het R&W praktijkboek te overhandigen wanneer zij hebben deelgenomen aan de training om te voorkomen dat het boek terecht komt bij professionals die geen training hebben gevolgd.

Verder zijn er drie deelnemers (7%) die geen faalfactoren hebben genoemd, zij antwoordden als volgt: Geen; Ik vond alles leuk; Over het algemeen is de training erg belangrijk geweest, ik heb de kans gehad om het op persoonlijk vlak in mijn dagelijks leven op te nemen en het helpt me veel op persoonlijk en professioneel vlak. Zie Bijlage 3 voor de volledig uitgeschreven antwoorden.

Deel 2: Implementatie algemeen

Normaliter mogen professionals de R&W lessen gaan geven binnen de pedagogische setting waarvoor zij zijn opgeleid wanneer zij de volledige driedaagse Rots en Water basistraining hebben gevolgd. Vanwege organisatorische redenen konden de deelnemers slechts twee dagen training volgen, dit was op voorhand bekend. Om deze reden heeft de R&W training zo plaats gevonden dat de professionals na het volgen van twee dagen training toch direct, met het eerste deel van de lessen, aan de slag konden gaan. Mogelijk dat de drempel en de moeilijkheidsgraad om met de lessen te starten hierdoor enigszins hoger was dan gebruikelijk. Deel twee van de procesevaluatie heeft als doel om in kaart te brengen hoeveel deelnemers na het volgen van de tweedaagse R&W basistraining ook daadwerkelijk aan de slag zijn gegaan met het programma, hoe zij dit hebben gedaan (zowel praktisch als inhoudelijk), waar zij (mogelijk) tegenaan zijn gelopen en hoe zij het R&W programma waarden. Laatstgenoemde wordt d.m.v. stellingen en één meerkeuzevraag in kaart gebracht.

De deelnemers die na deelname aan de tweedaagse R&W basistraining met het R&W programma hebben gewerkt worden 'uitvoerders' genoemd.

Uitvoering van het R&W programma

Op de vraag 'Heeft u al R&W lessen gegeven' antwoord 71% met ja (zie Tabel 13). De 13 deelnemers (29%) die aangaven nog niet met het programma te hebben gewerkt kregen twee vervolgvragen. De eerste vraag was 'Bent u van plan om in de toekomst Rots en Water lessen te gaan geven?' Hierop antwoordden negen deelnemers met ja, één met nee en drie kozen de optie 'Anders, namelijk..'. (zie Tabel 14)

Van de laatstgenoemde drie deelnemers waren de antwoorden:

- 'Ik wil, maar ik moet oefenen.'
- 'Ik zou graag willen.'
- 'Ik wilde eerst de vervolgopleiding hebben afgerond.'

Tabel 13: Uitvoering

Heeft u al R&W lessen gegeven? (n=45)	Aantal	% van totaal:
Ja	32	71%
Nee	13	29%

Tabel 14: Uitvoering toekomst

Bent u van plan om in de toekomst Rots en Water lessen te gaan geven? (n = 13)	Aantal	% van 13 deelnemers:
Ja	9	69%
Nee	1	8%
Anders, namelijk..	3	23%

De twaalf deelnemers die met ja of 'anders' hadden geantwoord kregen de vervolgvraag: 'Zou u willen aangeven wat de reden is dat u nog geen Rots en Water lessen heeft gegeven?' De deelnemers konden hierbij meerdere antwoorden aanvinken. Tien deelnemers gaven aan eerst de vervoltraining te willen afronden. Vier deelnemers gaven aan geen tijd voor de voorbereiding en/of geen plaats in het (school)rooster te hebben en één deelnemer gaf aan geen geschikte ruimte te hebben, zie Tabel 15.

Tabel 15: Reden geen R&W lessen gegeven

Zou u willen aangeven wat de reden is dat u nog geen Rots en Water lessen heeft gegeven? (n = 12)	Aantal	Percentage
Ik wilde eerst de vervoltraining hebben afgerond	10	83%
Ik voelde mij nog niet bekwaam genoeg	0	0%
Ik had geen tijd voor de voorbereiding en/of er was geen plaats in het (school)rooster	4	33%
Er was geen geschikte ruimte beschikbaar	1	8%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

De enige deelnemer die aangaf ook in de toekomst niet met het programma te willen gaan werken kreeg de vervolgvraag 'Waarom bent u niet van plan om Rots en Water lessen te gaan geven?'. Het antwoord hierop was dat hij/zij er geen vertrouwen in had de lessen te kunnen gaan geven. Zie Tabel 16 voor alle antwoorden waaruit deze deelnemer kon kiezen.

Tabel 16: Reden in toekomst ook geen R&W lessen te willen geven

Waarom bent u niet van plan om Rots en Water lessen te gaan geven? (n = 1)	Aantal	% van één deelnemer:
Een collega gaat het al geven	0	0%
Vanwege mijn fysieke gesteldheid	0	0%
In mijn werk heb of krijg ik er geen tijd voor	0	0%
Ik heb geen vertrouwen in dat ik de lessen kan gaan geven	1	100%*
Ik heb geen vertrouwen in het programma	0	0%
Anders, namelijk..	0	0%

Uitvoering praktisch

De 32 deelnemers die aangaven al met het Rots en Water programma te hebben gewerkt, hierna uitvoerders genoemd, kregen de vervolgvraag hoeveel uur ze inmiddels met het R&W programma hadden gewerkt. Vijftien uitvoerders (47%) antwoordden met tussen de één en de vier uur. De meerderheid antwoordt met meer dan vier uur (53%), waarvan vier uitvoerders zelfs antwoordden met meer dan 20 uur. Zie voor de gespecificeerde antwoordmogelijkheden Tabel 17.

Tabel 17: Aantal uren

Hoeveel uur heeft u al met het R&W programma gewerkt? (n = 32)	Aantal	Percentage
0 uur (controlevraag)	0	0%
Tussen de 1 en de 4 uur	15	47%
Tussen de 5 en de 10 uur	6	19%
Tussen de 10 en de 20 uur	7	22%
Meer dan 20 uur	4	12%

Op de vraag waar zij de R&W lessen hebben gegeven wordt het vaakst het klaslokaal genoemd (66%), gevolgd door het spe(e)llokaal (13%). De optie 'Anders, namelijk.' wordt door negen uitvoerders (28%) genoemd (zie Tabel 18). Hierbij werd door drie uitvoerders de tuin (9%) genoemd en door twee

uitvoerders de lerarenkamer (6%). Verder werd het auditorium, een therapiekamer, een grote ruimte, en ‘werk en thuis’ allen één keer genoemd door een uitvoerder (3%).

Wat opvalt is dat slechts één uitvoerder aangeeft de lessen in het gymnastieklokaal te hebben gegeven. Uit de procesevaluatie in de Nederlandse setting werd het gymlokaal het vaakst genoemd door uitvoerders, namelijk 67% (Van Eldik & Ykema, 2018). Mogelijk dat doordat het R&W programma in Peru voor het eerst is ingevoerd het nog lastig is om een goede locatie hiervoor te vinden.

Tabel 18: Locatie R&W lessen

Waar heeft u de R&W lessen gegeven? (n = 32)*	Aantal	Percentage
Het gymnastieklokaal	1	3%
Het klaslokaal	21	66%
Het spe(e)llokaal	4	13%
Anders, namelijk..	9	28%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Vervolgens werden meerdere vragen gesteld over het uitvoeren en implementeren van het programma. Op de vraag ‘Hoe heb je de R&W lessen gegeven?’ gaven negentien uitvoerders (59%) aan het programma aan een geselecteerde groep te hebben gegeven met een specifieke hulpvraag. Acht uitvoerders gaven aan het programma klassikaal te geven, zes uitvoerders (19%) gaven aan het programma klassikaal te geven waarvan de groep één of meerdere lessen was opgedeeld i.v.m. de groepsgrootte en één deelnemer (3%) gaf aan klassikaal te hebben gewerkt waarbij de groep in één of meerdere lessen was opgedeeld op basis van gender. De uitvoerders konden bij deze vraag meerdere antwoorden aanvinken, zie Tabel 19. Wanneer de overlap tussen de antwoorden klassikaal, klassikaal opgedeeld op basis van groepsgrootte en op basis van gender werd weggehaald gaven twaalf uitvoerders (38%) aan het programma klassikaal te geven (al dan niet één of meerdere lessen opgedeeld). Verder gaven zes uitvoerders aan één op één te werken en twee uitvoerders gaven de optie anders aan. Bij de optie ‘anders’ gaf één deelnemer aan samen met een collega twee uur te hebben gewerkt. De andere deelnemer gaf aan als pedagogisch begeleider te hebben gewerkt met het programma ondersteund door zijn verantwoordelijke leraren. Wat aan de antwoorden op deze vraag opvalt is dat de meeste uitvoerders aangeven de lessen te hebben gegeven aan een geselecteerde groep met een specifieke hulpvraag, terwijl in Nederland het klassikaal uitvoeren van de lessen vaker voorkomt (Van Eldik & Ykema, 2018). Mogelijk dat dit te maken heeft met dat in Peru meer psychologen deel hebben genomen aan de R&W basistraining en de procesevaluatie in vergelijking met Nederland. Aan de psychologen werden een aantal vervolgvragen gesteld, zie het kopje: *implementatie door psychologen*.

Vervolgens werd aan alle uitvoerders gevraagd aan welke leeftijdsgroepen zij daadwerkelijk R&W hebben gegeven (in tegenstelling tot Tabel 3 waarbij om de intentie werd gevraagd).

Tabel 19: Organisatie uitvoering

Hoe heeft u de R&W lessen gegeven? (n = 32)	Aantal	% van 32 uitvoerders:
Klassikaal al dan niet opgedeeld	12	38%
- Klassikaal	8	25%
- Klassikaal waarvan de groep bij één of meerdere lessen was opgedeeld i.v.m. groepsgrootte	6	19%
- Klassikaal waarbij de groep in één of meerdere lessen was opgedeeld op basis van gender	1	3%
Geselecteerde groep met een specifieke hulpvraag	19	59%
Één op één (individuele basis)	6	19%
Anders, namelijk..	2	6%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Zowel twaalf uitvoerders (38%) gaven aan het programma te hebben ingezet bij de doelgroep jongeren van 13 t/m 17 jaar oud als bij de doelgroep (jong)volwassenen van 18 jaar en ouder (38%). Verder gaven elf uitvoerders aan (34%) het programma te hebben ingezet bij kinderen van 9 t/m 12 jaar. Twee uitvoerders gaven aan met kinderen van 7 t/m 8 jaar te hebben gewerkt met het programma (6%) en één deelnemer gaf aan (o.a.) te hebben gewerkt met de leeftijdsgroep 4 t/m 6 jaar, zie Tabel 20. Wanneer de leeftijdsgroep van 9 t/m 12 jaar en van 13 t/m 17 jaar samen wordt genomen (minus de overlap) blijkt dat 53% van de uitvoerders het programma bij deze leeftijdsgroep heeft ingezet. Slechts twee uitvoerders (6%) hebben het programma alléén ingezet bij kinderen van 4 tot en met 8 jaar, de overige 30 uitvoerders (94%) hebben (ook) met kinderen en jongeren van 9 jaar en ouder gewerkt met het programma. Verder hebben drie uitvoerders de optie 'Anders, namelijk..' aangevinkt. Twee geven als antwoord 'docenten' en één geeft als antwoord 'collega's'. Het is onduidelijk of zij hiermee bedoelen dat zij supervisie hebben gegeven aan collega's/docenten die R&W lessen hebben gegeven. Of dat zij bedoelen dat ze collega's/docenten oefeningen hebben aangeleerd voor hun persoonlijke ontwikkeling, of dat zij bedoelen dat ze samen de R&W-lessen hebben gegeven met een collega.

Tabel 20: Leeftijden leerlingen

Aan welke leeftijdsgroep(en) heeft u het R&W programma gegeven? (n=32)	Aantal	Percentage:
4 tot en met 6 jaar	1	4%
7 tot en met 8 jaar	2	6%
9 tot en met 12 jaar	11	34%
13 tot 18 jaar	12	38%
18+	12	38%
Anders, namelijk..	3	9%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Uitvoering inhoudelijk

Op de vraag 'Op welke (sub)doelen heeft u zich met name gericht?' Waarbij het aanvinken van meerdere antwoorden mogelijk was kwam naar voren dat de meeste uitvoerders zich hebben gericht op het zelfvertrouwen (72%). Op de tweede plaats wordt het verbeteren van de emotieregulatie en zelfbeheersing genoemd (66%) en op de derde plaats staat de zelfreflectie, kennis over je eigen gedrag en kunnen reflecteren op je gedrag (56%). Deze top drie komt overeen met de bouwstenen van het R&W programma en de officiële subdoelen en is dan ook niet heel verassend. Plek vier tot en met tien is: Conflicthantering (53%), leren gronden, centreren en focussen in moeilijke situaties (53%), assertiviteit (41%), empathie (38%), communicatievaardigheden (31%), en tot slot vermindering van pesten en andere vormen van geweld (25%). De optie 'anders, namelijk..' werd niet één keer ingevuld. Zie Tabel 21 voor een overzicht.

Tabel 21: Subdoelen

Op welke (sub)doelen heeft u zich gericht? Meerdere antwoorden mogelijk. (n=32)	Aantal	Percentage
Leren gronden, centreren en focussen in moeilijke situaties	17	53%
Zelfvertrouwen	23	72%
Emotieregulatie en zelfbeheersing	21	66%
Zelfreflectie (kennis over je eigen gedrag en kunnen reflecteren op je gedrag)	18	56%
Communicatievaardigheden	10	31%
Conflicthantering	17	53%
Assertiviteit	13	41%
Empathie	12	38%
Vermindering van pesten en andere vormen van geweld	8	25%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Op de vraag: Welke onderdelen uit het programma heeft u met name ingezet? Waarbij het aanvinken van meerdere antwoorden mogelijk was kwam naar voren dat de meeste uitvoerders zich hadden gericht op de ademhaling (72%), sterk staan (gronden en centreren, 63%), op grenzen (aanvoelen, stellen en respecteren; 63%) en op de vier gouden communicatieregels (adem uit voordat je iemand aanraakt, een bericht of appje verstuurd etc.; 53%). Deze top 4 komt grotendeels overeen met de belangrijkste basisvaardigheden uit het programma. Het is daarbij goed om te zien dat zelfs 63% van de uitvoerders zich ook al hebben gericht op het aanvoelen, stellen en respecteren van grenzen bij hun leerlingen/cliënten. Plek vijf tot en met 8 is: R&W spelen (zoals chinees boksen en chinees kleven; 41%), het voorkomen en omgaan met pestgedrag (38%), lichaamstaal (22%) en R&W in een gesprek (19%). Het is niet verwonderlijk dat 'Lichaamstaal' en 'R&W in een gesprek' het minst vaak worden genoemd, aangezien dit vanwege de verkorte training slechts deels aan bod is gekomen. De optie 'Anders, namelijk..' werd niet één keer ingevuld. Zie Tabel 22 voor een overzicht.

Tabel 22: Programma onderdelen

Welke onderdelen uit het programma heeft u met name ingezet? Meerdere antwoorden mogelijk. (n=32)	Aantal	Percentage
Sterk staan (gronden en centreren)	20	63%
Ademhaling	23	72%
De 4 gouden communicatieregels (adem uit voordat je iemand aanraakt, voordat je een bericht verstuurt, voordat je een appje verstuurd, etc.)	17	53%
Lichaamstaal	7	22%
Grenzen (aanvoelen, stellen, respecteren)	20	63%
Voorkomen en omgaan met pestgedrag	12	38%
Spelen, zoals Chinees boksen en Chinees kleven	13	41%
Rots en Water in een gesprek	6	19%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Uitvoering praktijkboek

Een onderzoeksvraag van het procesonderzoek is of de interventie wordt uitgevoerd zoals beschreven in het praktijkboek. Van de 32 uitvoerders geven 31 uitvoerders (97%) aan de lessen te geven zoals beschreven in het praktijkboek. Eén uitvoerder geeft aan af te wijken van het praktijkboek. Deze uitvoerder kreeg een aantal vervolgvragen waaruit bleek dat hij/zij kortere lessen heeft gegeven. De uitvoerder gaf aan géén oefeningen te hebben aangepast, te hebben overgeslagen, of de volgorde te hebben veranderd. De reden was vanwege een specifieke hulpvraag van de leerling(en)/cliënt(en). De reden had volgens de uitvoerder niet te maken met het ontwikkelingsniveau van de leerling(en), dat de uitvoerder zelf nog in de oriëntatiefase zat van het uitvoeren van het programma, of vanwege een andere reden.

Dat het programma (grotendeels) uitgevoerd wordt zoals beschreven in het praktijkboek is positief, aangezien ten eerste de werkzame factoren hierdoor worden uitgevoerd en er positieve effecten van het programma verwacht kunnen worden (zie de wetenschappelijke onderzoeken naar het R&W-programma; Reitz e.a., 2019; Mertens e.a., 2022; De Graaf e.a., 2015). Ten tweede de uitvoerders blijikbaar het idee/gevoel hebben dat het programma en praktijkboek aansluit bij de leerlingen en cliënten in Peru en er dus weinig aanpassing hiervoor nodig is.

Problemen en advies

In de vragenlijst is de vraag “Ondervond u tijdens de voorbereiding of uitvoering van de R&W lessen problemen?” opgenomen. Hieruit blijkt dat 25 uitvoerders (78%) tijdens de voorbereiding en uitvoering niet tegen problemen zijn aangelopen. Dit is een zeer hoge score. Zeven uitvoerders (22%) geven aan wel tegen problemen te zijn aangelopen en zes daarvan hebben advies voor toekomstige uitvoerders. Deze adviezen hebben betrekking op het belang van een goede voorbereiding, zowel in de theorie als de praktijk, waarbij de tip wordt genoemd om vooraf twee gevallen uit te werken die in de school zijn gebeurd en deze in de training te behandelen.

Een andere uitvoerder geeft aan dat het belangrijk is om de leerlingen eerst warm te maken om te veranderen. Het R&W contract zou hier mogelijk bij kunnen helpen, zodat de leerlingen zelf ook leerdoelen kunnen kiezen. Drie adviezen zijn gericht op de uitvoering, waarvan één een randvoorwaarden betreft, namelijk de lessen geven in een omgeving/lokaal zonder lawaai zodat de leerlingen zich beter kunnen concentreren. Eén uitvoerder geeft als advies meer oefeningen te doen, afwisselend Rots en Water. Mogelijk dat deze uitvoerder voor zijn doelgroep teveel theorie en te weinig praktijk/actie heeft gedaan in zijn lessen. En één uitvoerder geeft aan goed te moeten observeren om moeilijkheden op tijd te detecteren, hij/zij geeft hierbij aan dat de leerlingen in het begin het moeilijk vonden om zich te integreren, maar dat het met de R&W technieken wel mogelijk was. Of de uitvoerder bedoelt dat de leerlingen zich moeilijk konden integreren in de R&W les, op school of in het land is onduidelijk. Voor de volledig uitgeschreven adviezen zie Bijlage 4.

Waardering uitvoerders

De waardering, het geloof in, en de mogelijke effecten van het R&W programma door de uitvoerders worden in kaart gebracht door een twaalfstal stellingen en één meerkeuzevraag (‘Welk effect hebben de Rots en Water lessen volgens u op uw leerlingen gehad?’).

De resultaten van de stellingen in de vragenlijst zijn weergegeven in Tabel 23. Uit de scores op de stellingen komt naar voren dat de uitvoerders over het algemeen erg positief zijn over (het geven van) het Rots en Water programma en de mogelijke effecten hiervan. Bij alle stellingen is de gemiddelde score dan ook ruim boven de vier op een 5-puntschaal. De drie stellingen met de hoogste gemiddelde score, namelijk 4,81, zijn:

- ‘Het geven van Rots en Water is zinvol.’
- ‘Door het geven van de Rots en Waterlessen kan ik jongeren beter begeleiden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling.’
- ‘Rots en Water kan (seksueel) geweld terugdringen door jongens en mannen bewust te maken van andermans grenzen en deze te leren respecteren.’

Alle uitvoerders (100%) geven aan het (helemaal) eens te zijn met bovengenoemde stellingen. Alle uitvoerders zijn het ook (helemaal) eens met de volgende stellingen:

- ‘Door Rots en Water te geven kan ik een betere relatie opbouwen met mijn leerlingen/cliënten.’
- ‘Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan het terugdringen van grensoverschrijdend seksueel gedrag.’

- 'Rots en Water heeft een positieve invloed op de sociale veiligheid (onder andere op school).'
- 'De Rots en Water lessen dragen bij aan meer wederzijds respect tussen leerlingen.'
- 'Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan een vermindering van pesten en geweld.'
- 'Tijdens de Rots en Water lessen voelden de leerlingen zich veilig.'

Ook zijn de meeste uitvoerders (97%) het (helemaal) eens met de stelling: 'Rots en Water kan (seksueel) geweld tegen meisjes en vrouwen verminderen door ze weerbaarder te maken' en 'Rots en Water kan (seksueel) geweld verminderen door jongens en mannen meer zelfbeheersing aan te leren.' Eén uitvoerder (3%) geeft aan het met deze twee stellingen niet eens maar ook niet oneens te zijn (neutraal). Op de stelling 'Het geven van de Rots en Water lessen was leuk om te doen' geeft 97% van de uitvoerders aan het (helemaal) eens te zijn met deze stelling. Eén uitvoerder geeft aan het hiermee oneens te zijn. De reden hiervoor wordt niet duidelijk, deze uitvoerder is echter wel positief over de (mogelijke) effecten van het programma en vindt het ook zinvol om de R&W lessen te geven (zie voorgaande stellingen).

Tabel 23: Stellingen over waardering en effecten.

<i>Beoordeel a.u.b. de volgende stellingen:</i>	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee eens / niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Gemiddelde*
Het geven van Rots en Water lessen was leuk om te doen. (n=32)	0%	3%	0%	19%	78%	4,72
Het geven van Rots en Water lessen is zinvol. (n=32)	0%	0%	0%	19%	81%	4,81
Door Rots en Water te geven kan ik een betere relatie opbouwen met mijn leerlingen/cliënten. (n=32)	0%	0%	0%	25%	75%	4,75
Rots en Water kan (seksueel) geweld tegen meisjes en vrouwen verminderen door ze weerbaarder te maken. (n=31)	0%	0%	3%	23%	74%	4,71
Rots en Water kan (seksueel) geweld verminderen door jongens en mannen meer zelfbeheersing aan te leren. (n=32)	0%	0%	3%	19%	78%	4,75
Rots en Water kan (seksueel) geweld terugdringen door jongens en mannen bewust te maken van andermans grenzen en deze te leren respecteren. (n=31)	0%	0%	0%	19%	81%	4,81
Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan het terugdringen van grensoverschrijdend seksueel gedrag (n=32)	0%	0%	0%	31%	69%	4,69
Rots en Water heeft een positieve invloed op de sociale veiligheid (onder andere op school). (n=32)	0%	0%	0%	25%	75%	4,75
De Rots en Water lessen dragen bij aan meer wederzijds respect tussen leerlingen. (n=31)	0%	0%	0%	23%	77%	4,77
Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan een vermindering van pesten en geweld. (n=32)	0%	0%	0%	22%	78%	4,78
Door het geven van de Rots en Waterlessen kan ik jongeren beter begeleiden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. (n=32)	0%	0%	0%	19%	81%	4,81
Tijdens de Rots en Water lessen voelden de leerlingen zich veilig. (n=32)	0%	0%	0%	50%	50%	4,50

* Gemiddelde score op vijfpuntschaal waarbij 1 = onvoldoende en 5 = zeer goed

Effect van de R&W lessen

Aan de uitvoerders werd gevraagd wat voor effect de R&W lessen op hun leerlingen hebben gehad. Zij mochten hierbij de vier belangrijkste antwoorden kiezen uit achttien mogelijke antwoorden, waaronder ook de opties 'geen van bovenstaande antwoorden' en 'Anders, namelijk..'. Deze twee laatstgenoemde opties werden door niet één uitvoerder aangevinkt. Een aantal uitvoerders heeft daarbij meer dan vier antwoorden aangevinkt.

De vier antwoorden die het vaakst door de uitvoerders werden geselecteerd zijn, 'meer zelfvertrouwen' (63%), gevolgd door 'het ontwikkelen en verbeteren van sociale vaardigheden' (59%), 'meer zelfbeheersing' (56%) en 'Betere emotie-regulatie (de leerlingen kunnen beter met hun emoties omgaan en weer tot rust komen)' (53%). Dat deze antwoorden het vaakst zijn gekozen is niet verwonderlijk aangezien dit belangrijke subdoelen van het R&W programma zijn.

Elf uitvoerders gaven als belangrijk effect aan dat er een betere sfeer in de klas is ontstaan (34%) en dat er meer respect is voor elkaar (34%). Drie antwoorden werden door tien uitvoerders (31%) geselecteerd, namelijk dat leerlingen:

- Effectiever kunnen communiceren door o.a. gebruik van de Rots en Water taal (denk aan de-escalatie en conflictoplossing);
- Beter kunnen omgaan met sociale situaties;
- Zich meer bewust zijn van hun eigen gedrag.

Antwoorden die verder nog werden gekozen hadden betrekking op; grenzen (stellen, aanvoelen en respecteren), samenwerken, concentratie, pesten, voor elkaar opkomen en een rustigere sfeer in de klas. Zie voor het overzicht Tabel 24.

Tabel 24: Effect R&W lessen.

Welk effect hebben de Rots en Water lessen volgens u op uw leerlingen gehad? Vink de vier belangrijkste antwoorden aan. (n=32)	Aantal	Percentage
Meer zelfvertrouwen	20	63%
Ontwikkelen en verbeteren van sociale vaardigheden	19	59%
Meer zelfbeheersing	18	56%
Betere emotie-regulatie (ze kunnen beter met hun emoties omgaan en weer tot rust komen)	17	53%
Er is meer respect voor elkaar	11	34%
Er is een betere sfeer in de klas ontstaan	11	34%
Ze zijn zich meer bewust van hun eigen gedrag	10	31%
Ze kunnen effectiever communiceren door o.a. gebruik van de Rots en Water taal (denk aan de-escalatie en conflictoplossing)	10	31%
Ze kunnen beter omgaan met sociale situaties	10	31%
Ze werken beter samen	7	22%
Ze kunnen zich beter concentreren	7	22%
Ze kunnen beter grenzen stellen, aanvoelen en respecteren	7	22%
De leerlingen komen vaker voor elkaar op	6	19%
Ze kunnen beter met pestgedrag omgaan	5	16%
Er wordt minder gepest	5	16%
Ze zijn rustiger in de klas	3	9%
Geen van bovenstaande antwoorden	0	0%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Deel 3: Implementatie door psychologen

Deel drie van de procesevaluatie gaat over de uitvoerders die het R&W programma hebben ingezet in hun werk als psycholoog. De uitvoerders die aangaven met een geselecteerde groep met specifieke hulpvraag en/of één op één te hebben gewerkt werd de vraag gesteld of zij het programma hadden ingezet als psycholoog. Tien uitvoerders gaven aan van wel en elf uitvoerders gaven aan van niet.

Aan de psychologen werden twee vervolgvragen gesteld, namelijk met welk doel zij de R&W oefeningen hadden ingezet en op wat voor problematiek zij zich met name hadden gericht.

Doel en problematiek

De eerste vraag die de psychologen kregen was met welk doel zij het Rots en Water programma hadden ingezet. Hierbij konden meerdere antwoorden worden aangevinkt. Het antwoord dat het vaakst werd gegeven was het inzetten van R&W als onderdeel van de therapie (70%) en om (sneller) een vertrouwensrelatie op te bouwen (70%). Verder gaven vier psychologen aan het als ijsbreker in te zetten (40%) en gaven vier psychologen aan de R&W oefeningen te gebruiken om het probleem zichtbaar te maken (40%). Eén psycholoog gaf aan R&W in te zetten om gemakkelijker een gesprek te kunnen beginnen. Zie Tabel 25 voor een overzicht.

De psychologen die aangaven de R&W oefeningen in te zetten als onderdeel van de therapie kregen vervolgens de vraag op wat voor soort problematiek zij zich met name hadden gericht (zie Tabel 26). Sociale vaardigheden (86%), zelfvertrouwen (71%), de emotieregulatie en impulsbeheersing (71%) en angstklachten (57%) werden het vaakst genoemd. Verder werd depressie en verstoorde rouw beide één keer genoemd (14%). De optie autisme en aanverwante stoornissen, trauma en de optie 'anders' werden niet één keer genoemd (0%). Dit is ook niet verwonderlijk aangezien de uitvoerders geen deel hebben genomen aan een specialisatie training die hierop gericht is.

Tabel 25: Doel inzet R&W programma door psychologen.

Met welk doel heeft u de R&W programma ingezet? (n = 10)	Aantal	Percentage
Als ijsbreker	4	40%
Om (sneller) een vertrouwensrelatie op te bouwen	7	70%
Om gemakkelijker een gesprek te beginnen	1	10%
Om het probleem zichtbaar te maken	4	40%
Als onderdeel van de therapie	7	70%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Tabel 26: Problematiek cliënten.

Op wat voor problematiek heeft u zich met name gericht? (n = 7)	Aantal	Percentage
Angst (spanning)	4	57%
Depressie	1	14%
Zelfvertrouwen	5	71%
Emotie-regulatie en impulsbeheersing	5	71%
Sociale vaardigheden	6	86%
Autisme en aanverwante stoornissen	0	0%
Trauma	0	0%
Verstoorde rouw	1	14%
Anders, namelijk..	0	0%

Noot. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden kiezen. Hierdoor zijn de aantallen opgeteld meer dan 100%.

Samenvatting

Evaluatie van de deelnemers

Algemene gegevens

Van de 100 deelnemers die deelnamen aan de R&W basistraining in november 2019 in Peru heeft 45% een half jaar later de procesevaluatie ingevuld. Mogelijk dat de COVID-19-pandemie en de lockdown van 107 dagen, waar de deelnemers op dat moment in zaten, ervoor heeft gezorgd dat dit percentage niet hoger is. Het responspercentage van 45% is echter voldoende om de resultaten als representatief en waardevol te kenmerken.

Van de 45 deelnemers was 91% vrouw, was de grootste groep tussen de 40 en 50 jaar oud en had 93% als hoogst afgeronde opleiding WO. De meeste deelnemers zijn werkzaam in het onderwijs (PO of VO) of op psychologenpraktijken.

Het grootste deel van de deelnemers geeft aan van plan te zijn om het R&W programma in te gaan zetten voor de leeftijdsgroep van 9 t/m 18 jaar (80%). Daarbij geeft ook het grootste deel aan het programma in te willen zetten voor jongens & meisjes samen (89%) i.t.t. alleen jongens, meisjes of jongens en meisjes apart.

Waardering

De beoordeling van de cursus inhoud en de presentatie van de trainers is zeer positief en alle deelnemers geven aan de training aan te raden aan een collega en zelf ook graag deel te willen nemen aan aanvullende R&W specialisatietrainingen. Daarbij geven alle deelnemers aan (zeer) gemotiveerd te zijn om R&W in het eigen werkveld in te gaan zetten.

Uit de stellingen die de deelnemers hebben ingevuld blijkt dat zij allen vertrouwen hebben in dat R&W kan bijdragen aan de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren in Peru (score 4,96 op een vijfpuntsschaal), dat het programma aansluit bij hun doelgroep (4,6/5) en dat het R&W programma het welzijn van kinderen en jongeren kan bevorderen en sociale problemen zoals pesten, conflicten, uitsluiting, volggedrag; en voor leerlingen van 13 jaar en ouder, grensoverschrijdend seksueel gedrag kan voorkomen en/of verminderen (4,7/5). Verder is 98% van de deelnemers het (helemaal) eens met de stelling dat Rots en Water kan bijdragen aan een vermindering van (seksueel) geweld in Peru. Slechts één deelnemer heeft hier neutraal op geantwoord (4,8/5). Op de (meerkeuze)vraag wat de kracht van het R&W programma is zijn de drie meest genoemde antwoorden: de persoonlijke ontwikkeling, oftewel het ontdekken van de eigen kracht en zelfvertrouwen (76%), het verbeteren van de zelfbeheersing (60%) en de psychofysieke methode (40%).

Professionele en persoonlijke ontwikkeling

Op professioneel gebied geven de deelnemers aan dat R&W o.a. heeft bijgedragen door het ontwikkelen van meer inzicht in het eigen gedrag en functioneren (wanneer ben ik Rots en wanneer Water, 58%). Op de tweede plaats wordt het verwerven van handvatten om leerlingen beter te kunnen ondersteunen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling genoemd (56%) en op de derde plaats het beter kunnen omgaan met moeilijke situaties en conflicten op het werk (49%).

Op persoonlijk gebied geven de deelnemers aan dat R&W o.a. heeft bijgedragen door het leren sterk staan: ik grond, centreer (uitademen), en focus me beter (bijvoorbeeld in lastige of spannende situaties, 53%). Op de tweede plaats wordt het beter kunnen omgaan met lastige situaties en

conflicten genoemd (47%) en op de derde plaats het hebben van meer inzicht in het eigen gedrag en functioneren (wanneer ben ik Rots en wanneer ben ik Water, 38%).

Behoeftanalyse

Verreweg de meeste deelnemers geven aan behoefte te hebben aan een aanvullende opleiding van R&W (87%). Aangezien de basistraining wegens omstandigheden niet uit drie maar uit twee dagen bestond was deze uitkomst te verwachten. Op de gedeelde tweede plaats staat jaarlijkse of tweejaarlijkse opfris- en verdiepingsdagen (62%) en R&W materialen in het Spaans, zoals videomateriaal en leerlingboekjes (62%). Op plek drie tot en met zeven staat: ondersteuning vanuit het DRELM (51%), een gesloten netwerk waar R&W trainers met elkaar kunnen communiceren (27%), dat meerdere collega's worden getraind (27%), en tot slot meer ondersteuning vanuit de directie om tijdens de lessen ruimte te hebben voor R&W (20%). Deze factoren hangen deels samen met dat R&W voor het eerst in Peru wordt geïntroduceerd en dit nog niet naar behoren was georganiseerd.

De behoefte aan meer R&W opleidings-, verdiepings- en opfrisdagen is en zal worden besproken met zowel de huidige organisaties in Peru (zowel de ambassade als het DRELM) als toekomstige geïnteresseerde organisaties. Inmiddels zijn al veel R&W materialen vertaald naar het Spaans, en is in de behoefte van een Spaanstalig gesloten netwerk voor R&W-trainers reeds voorzien. Het R&W instituut neemt de overige feedback ten harte en bekijkt mogelijkheden om hierin betere ondersteuning te bieden aan deelnemers dan wel vooraf informatie en richtlijnen te verschaffen aan de scholen/organisaties waar zij werkzaam voor zijn.

Succes- en faalfactoren

Op de (open)vraag naar de succesfactoren van het R&W programma wordt door deelnemers het vaakst de focus op de emotieregulatie en zelfbeheersing genoemd. Met andere woorden het herkennen van de eigen emoties, het rustig kunnen blijven in verschillende situaties, en een weloverwogen keuze kunnen maken in plaats van impulsief te reageren, zodat eigen en andermans belangen niet geschaad worden. De psychofysische methodiek, oftewel de combinatie van een psychologische benadering (d.w.z. instructie, psycho-educatie en reflectie) met een actief leren benadering (d.w.z. het oefenen van vaardigheden en rollenspelen) staat op de tweede plaats. Deelnemers geven hierbij aan het dynamische karakter, de afwisseling van theorie en praktijk en het toepassen van verschillende technieken op prijs te stellen. Op de derde plaats wordt de actieve, speelse benadering genoemd als succesfactor omdat het enerzijds goed aansluit bij de leerlingen en anderzijds het leerproces eenvoudiger en completer maakt.

Hetgeen verder meermaals als succesfactor wordt genoemd is: de focus op zelfvertrouwen, de focus op het thema grenzen, de doelstelling van het programma, de goede opleiding door professionals, het beter kunnen/leren omgaan met moeilijke situaties (copingvaardigheden), het positieve effect op de persoonlijke ontwikkeling en het bieden van een gevoel van veiligheid.

Op de (open)vraag naar de (mogelijke) faalfactor(en) van het R&W programma wordt het vaakst door deelnemers genoemd dat zij nog niet de R&W basistraining hebben afgerond en/of het meer willen oefenen en trainen van de methodiek (69%). Door acht deelnemers wordt het ontbreken van tijd en ruimte als faalfactor voor de implementatie genoemd. Dit hangt nauw samen met de steun en samenwerking die door deelnemers wordt verkregen vanuit de school/organisatie waar zij werkzaam zijn. Zes deelnemers (13%) geven inhoudelijke feedback op de training, hetgeen uiteenloopt van het meer willen oefenen met collega's tot dieper willen ingaan op bepaalde aspecten.

Implementatie algemeen

Uitvoering van het R&W programma

Op de vraag 'Heeft u al R&W lessen gegeven' antwoordt 71% met ja. Van de 13 deelnemers die nog niet met het programma hadden gewerkt zijn 12 van plan om dit in de toekomst wel te gaan doen. De reden die het vaakst werd genoemd was dat zij wilden wachten totdat ze de vervolgopleiding hadden afgerond (83%). Andere redenen die genoemd werden was dat zij nog geen tijd hadden gehad voor de voorbereiding en/of dat het rooster technisch niet mogelijk was. Verder gaf één deelnemer aan geen adequate ruimte tot zijn beschikking te hebben. Van de 45 deelnemers gaf één deelnemer aan ook in de toekomst niet van plan te zijn om R&W lessen te gaan geven, omdat hij/zij er geen vertrouwen in heeft dit te kunnen doen.

Uitvoering praktisch

Van de 32 deelnemers (hierna uitvoerders genoemd) die aangaven al met het R&W programma gewerkt te hebben gaf de meerderheid (53%) aan dit meer dan vier uur te hebben gedaan. De ruimte waar de R&W lessen plaatsvonden blijkt vaak het klaslokaal te zijn (66%). Daarbij werd de optie 'Anders' vaak genoemd, zoals de lerarenkamer, therapiekamer, een grote ruimte, en de tuin. Wat opvalt is dat slechts één uitvoerder aangeeft de lessen in het gymnastieklokaal te hebben gegeven en vier in het spe(e)lokaal. Het lijkt dus nog lastig te zijn om een goede locatie te vinden voor de R&W lessen, mogelijk doordat het programma in Peru voor het eerst wordt geïmplementeerd. Een andere reden zou kunnen zijn is dat in Peru de R&W lessen vaker aan een geselecteerde groep met een specifieke hulpvraag werd gegeven (59%) of één-op-één (individuele begeleiding, 19%) in vergelijking met Nederland, waardoor met een kleinere ruimte gewerkt kon worden. Dit zou te maken kunnen hebben met de (relatief) grote groep psychologen en maatschappelijk werkers onder de uitvoerders. Van de uitvoerders geeft 38% aan de R&W lessen klassikaal te geven, al dan niet opgedeeld op basis van groepsgrootte (19%) of op basis van gender (3%). Wanneer gevraagd wordt naar de leeftijd waarmee de uitvoerders hebben gewerkt is er veel overlap zichtbaar. Van de uitvoerders geeft 94% aan gewerkt te hebben met (o.a.) kinderen en jongeren van 9 jaar en ouder. Slechts twee uitvoerders (6%) hebben het programma alléén ingezet bij kinderen van 4 tot en met 8 jaar.

Uitvoering inhoudelijk

De uitvoerders hebben zich tijdens de R&W lessen voornamelijk gericht op de (sub)doelen zelfvertrouwen (72%), het verbeteren van de emotieregulatie en zelfbeheersing (66%) en zelfreflectie (kennis over je eigen gedrag en kunnen reflecteren op je gedrag, 56%). Deze top drie komt overeen met de bouwstenen van het R&W programma en de officiële subdoelen. Op plaats vier tot en met tien staat: Conflicthantering (53%), leren gronden, centreren en focussen in moeilijke situaties (53%), assertiviteit (41%), empathie (38%), communicatievaardigheden (31%), en tot slot vermindering van pesten en andere vormen van geweld (25%). De onderdelen uit het programma waar de uitvoerder zich voornamelijk op heeft gericht is de ademhaling (72%), sterk staan (gronden en centreren, 63%), grenzen (aanvoelen, stellen en respecteren; 63%) en op de vier gouden communicatieregels (adem uit voordat je iemand aanraakt, een bericht of appje verstuurd etc.; 53%). Deze top 4 komt grotendeels overeen met de belangrijkste basisvaardigheden uit het programma. Plek vijf tot en met 8 is: R&W spelen (zoals chinees boksen en chinees kleven; 41%), het voorkomen en omgaan met pestgedrag (38%), lichaamstaal (22%) en R&W in een gesprek (19%). Het is niet verwonderlijk dat 'Lichaamstaal' en 'R&W in een gesprek' het minst vaak worden genoemd, aangezien dit vanwege de verkorte training slechts deels aan bod is gekomen. 31 van de 32 uitvoerders (97%) geeft aan de interventie uit te voeren zoals beschreven in het praktijkboek. Eén uitvoerder geeft aan af te hebben geweken van het praktijkboek vanwege een specifieke hulpvraag van zijn leerling/cliënt. Dat het

programma (grotendeels) uitgevoerd wordt zoals beschreven in het praktijkboek is positief, aangezien ten eerste de werkzame factoren hierdoor worden uitgevoerd en er positieve effecten van het programma verwacht kunnen worden (zie de wetenschappelijke onderzoeken naar het R&W-programma; Reitz e.a., 2019; Mertens e.a., 2022; De Graaf e.a., 2015). En ten tweede de uitvoerders blijkbaar het gevoel hebben dat het R&W programma en praktijkboek ook aansluiten bij de leerlingen en cliënten in Peru.

Daarnaast gaf 78% aan tijdens de voorbereiding en uitvoering van de R&W lessen niet tegen problemen te zijn aangelopen. Dit is een hoge score, zeker voor beginnende R&W trainers. Zeven uitvoerders (22%) gaven aan wel tegen problemen te zijn aangelopen en zes daarvan hebben advies voor toekomstige uitvoerders zoals bijvoorbeeld het goed voorbereiden van je les (zie Bijlage 4).

Waardering uitvoerders

De waardering, het geloof in, en de mogelijke effecten van het R&W programma door de uitvoerders werd in kaart gebracht door een twaalfstal stellingen op een 5-puntschaal en één meerkeuzevraag. De gemiddelde scores op de stellingen is hoog (4,5 of hoger). Alle uitvoerders (100%) geven aan het (helemaal) eens te zijn met de volgende stellingen:

- 'Het geven van Rots en Water is zinvol.'
- 'Door het geven van de Rots en Waterlessen kan ik jongeren beter begeleiden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling.'
- 'Rots en Water kan (seksueel) geweld terugdringen door jongens en mannen bewust te maken van andermans grenzen en deze te leren respecteren.'
- 'Door Rots en Water te geven kan ik een betere relatie opbouwen met mijn leerlingen/cliënten.'
- 'Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan het terugdringen van grensoverschrijdend seksueel gedrag.'
- 'Rots en Water heeft een positieve invloed op de sociale veiligheid (onder andere op school).'
- 'De Rots en Water lessen dragen bij aan meer wederzijds respect tussen leerlingen.'
- 'Rots en Water lessen kunnen bijdragen aan een vermindering van pesten en geweld.'
- 'Tijdens de Rots en Water lessen voelden de leerlingen zich veilig.'

Ook zijn de meeste uitvoerders (97%) het (helemaal) eens met de stelling: 'Rots en Water kan (seksueel) geweld tegen meisjes en vrouwen verminderen door ze weerbaarder te maken' en 'Rots en Water kan (seksueel) geweld verminderen door jongens en mannen meer zelfbeheersing aan te leren.' Eén uitvoerder (3%) geeft aan het met deze twee stellingen niet eens maar ook niet oneens te zijn (neutraal). Op de stelling 'Het geven van de Rots en Water lessen was leuk om te doen' geeft 97% van de uitvoerders aan het (helemaal) eens te zijn met deze stelling. Eén uitvoerder geeft aan het hiermee oneens te zijn.

Door middel van een meerkeuzevraag werd in kaart gebracht welk effect de R&W lessen volgens de uitvoerders op hun leerlingen/cliënten hebben gehad. De uitvoerders mochten vier antwoorden kiezen, waarbij de optie 'geen van bovenstaande' en 'anders, namelijk..' ook tot de mogelijkheden behoorden, maar niet één keer werd gekozen. De vier antwoorden die het vaakst door de uitvoerders werden geselecteerd zijn, 'meer zelfvertrouwen' (63%), 'het ontwikkelen en verbeteren van sociale vaardigheden' (59%), 'meer zelfbeheersing' (56%) en 'Betere emotie-regulatie (de

leerlingen kunnen beter met hun emoties omgaan en weer tot rust komen)' (53%). Dat deze antwoorden het vaakst zijn gekozen is niet verwonderlijk aangezien dit belangrijke subdoelen van het R&W programma zijn. Plek vijf tot en met tien is: het ontstaan van een betere sfeer in de klas (34%), meer respect voor elkaar (34%), effectiever kunnen communiceren door o.a. gebruik van de Rots en Water taal (denk aan de-escalatie en conflictoplossing, 31%), beter kunnen omgaan met sociale situaties (31) en zich meer bewust zijn van hun eigen gedrag (31%).

Antwoorden die verder nog werden gekozen hadden betrekking op; grenzen (stellen, aanvoelen en respecteren), samenwerken, concentratie, pesten, voor elkaar opkomen en een rustigere sfeer in de klas.

Implementatie psychologen

De tien psychologen die de R&W lessen hadden ingezet bleken dit voornamelijk te doen met het doel om (sneller) een vertrouwensrelatie op te bouwen (70%) en het in te zetten als onderdeel van de therapie (70%). Verder gaven vier psychologen aan het als ijsbreker in te zetten (40%) en het R&W programma te gebruiken om het probleem zichtbaar te maken (40%). Eén psycholoog gaf aan R&W in te zetten om gemakkelijker een gesprek te kunnen beginnen. De psychologen die aangaven het R&W programma in te zetten als onderdeel van de therapie werd gevraagd op wat voor soort problematiek zij zich met name hebben gericht. Sociale vaardigheden (86%), zelfvertrouwen (71%), de emotieregulatie en impulsbeheersing (71%) en angstklachten (57%) werden hierbij het vaakst genoemd. Verder werd depressie en verstoorde rouw beide één keer genoemd (14%) en de optie autisme en aanverwante stoornissen, trauma en de optie 'anders' werden niet genoemd. Dit is niet verwonderlijk aangezien de uitvoerders geen deel hebben genomen aan een specialisatie training die hierop gericht was.

Conclusie en aanbevelingen

De professionals (leerkrachten en psychologen) in Peru, die hebben deelgenomen aan de R&W-training zijn zeer positief over de cursus inhoud, de presentatie van de trainers, en geven allen aan (zeer) gemotiveerd te zijn om R&W in het eigen werkveld in te gaan zetten.

Het vertrouwen dat R&W kan bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren in Peru en sociale problemen zoals pesten, conflicten, uitsluiting, volggedrag; en voor leerlingen van 13 jaar en ouder, grensoverschrijdend seksueel gedrag kan voorkomen en/of verminderen is zeer hoog.

De kracht van het R&W programma is volgens de professionals met name de focus op de persoonlijke ontwikkeling en het ontdekken van de eigen kracht en zelfvertrouwen, de focus op de emotieregulatie en de zelfbeheersing en de psychofysische methodiek. De actieve en speelse benadering sluit goed aan bij leerlingen en maakt het leerproces eenvoudiger en completer.

Van de professionals die hebben deelgenomen aan de tweedaagse R&W training is 71% binnen een half jaar begonnen met het zelf geven van de R&W lessen (22% wilden eerst dag drie van de opleiding voltooid hebben voor zelf te starten met het geven van de lessen). De uitvoerders zijn erg positief over het (geven van het) R&W programma en de effecten hiervan. De top vier van effecten op leerlingen, die het vaakst worden genoemd door de uitvoerders zijn, meer zelfvertrouwen, het ontwikkelen en verbeteren van sociale vaardigheden, meer zelfbeheersing en een betere emotieregulatie. Dit komt overeen met de subdoelen van het R&W programma. Van de uitvoerders gaf dan ook 97% aan de lessen te geven zoals beschreven in het praktijkboek. Bij de uitvoering gaf 78% aan geen problemen te hebben ondervonden. Het advies dat uitvoerders aan andere beginnende R&W trainers zouden geven hebben vooral betrekking op het belang van een goede voorbereiding, zowel in de theorie als de praktijk (de beschikking over een juiste locatie of ruimte).

De implementatie door psychologen geeft een goed overzicht voor welk doel en voor welke problematiek zij het R&W programma inzetten. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op een procesevaluatie geheel gericht op de inzet van het programma door psychologen en de effecten hiervan.

Uit de vraag naar (mogelijke) faalfactoren en de behoefteanalyse komt duidelijk naar voren dat het merendeel van de professionals behoefte heeft aan aanvullende opleiding van R&W (87%). Aangezien de basistraining wegens omstandigheden niet uit drie maar uit twee dagen bestond en dag drie door de coronapandemie niet gepland kon worden was deze uitkomst te verwachten. Daarbij zouden deelnemers het fijn vinden om jaarlijkse of tweejaarlijkse opleidingsdagen te ontvangen. De helft van de deelnemers geeft verder aan behoefte te hebben aan meer ondersteuning vanuit het DRELM (Dirección Regional De Educación De Lima Metropolitana). Ook is er behoefte aan meer ondersteuning vanuit de scholen en organisaties waar de professionals werkzaam voor zijn, denk aan voorbereidingstijd en het beschikken over een juiste locatie voor het geven van de lessen. Inmiddels is in de vraag naar een Spaanstalig gesloten netwerk voor R&W-trainers, en R&W materialen (zoals posters, leerling boekjes en filmmateriaal) reeds voorzien. Het R&W instituut neemt de feedback ten harte en bekijkt mogelijkheden om hierin betere ondersteuning te bieden aan deelnemers dan wel hierover vooraf informatie en richtlijnen te verschaffen aan de scholen en organisaties waar zij werkzaam voor zijn.

Nawoord

De procesevaluatie heeft goed in beeld gebracht hoe de professionals in Peru, die hebben deelgenomen aan de R&W basistraining, het programma waarderen. Daarbij blijkt dat bij de uitvoering van het programma de professionals het praktijkboek goed volgen en enthousiast blijven over het programma en de effecten ervan op kinderen en jongeren. Verder blijkt uit de reacties van de professionals enerzijds de behoefte aan meer training en opleiding en anderzijds de behoefte aan ondersteuning wanneer zij de R&W lessen zelf gaan geven, zoals voorbereidingstijd en een goede locatie. Desalniettemin blijkt het R&W programma ook zeer geschikt te zijn in een land als Peru, ondanks de andere cultuur dan de Nederlandse of de Australische, waar het programma al vele jaren succesvol wordt ingezet.

Referenties:

De Graaf, I., De Haas, S., Zaagsma, M. & Wijsen, C. (2015). Effects of Rock and Water: an intervention to prevent sexual aggression. *Journal of Sexual Aggression*, 22, 4-19. An international, interdisciplinary forum for research, theory and practice, Doi: 10.1080/13552600.2015.1023375.

Mertens, E. C. A., Deković, M., Van Londen, M., Nye, E. & Reitz, E. (2022a). Solid as a Rock, Flexible as Water? Effectiveness of a School-Based Intervention Addressing Students' Intrapersonal and Interpersonal Domains. *Journal of School Psychology*, 92, 1-18.

Reitz, E., Mertens, E., Londen M. van & Dekovic, M. (2019). Veranderingen in sociale veiligheid, competentiebeleving en depressieve gevoelens van basisschoolkinderen die aan het interventieprogramma Rots en Water deelnemen: een vergelijkingsstudie. *Tijdschrift Klinische Psychologie*, 49 (1), 38 – 57.

Van Eldik, H. L. & Ykema, J. (2018). *Procesevaluatie Rots en Water Basis, onderzoek naar gebruik en waardering*. Geraadpleegd op 7 juli 2021, van <https://rotsenwater.nl/onderzoeken/procesevaluatie/>

Bijlage 1 – werkzaam optie anders

In welke setting bent u werkzaam? Antwoorden optie anders:

- Especialista Drelm
- Asesoria en la DRELM
- Pacientes particulares
- Empresa Industrial
- Por la situación de cuarentena no estoy trabajando por el momento. Estuve trabajando supervisando el desempeño de docentes.
- ADULTOS ,DOCENTES,
- HOSPITAL
- trabaje con alumnos de primaria y secundaria, actualmente espero otra convocatoria (suspendida por corona virus
- DRELM
- Idiomas (todas las edades)
- Monitoreo Instituciones Educativas
- Consultora social
- Promoción y Prevención de la Salud

Bijlage 2 – antwoorden ondersteuning DRELM

Wat voor ondersteuning zou u graag van DRELM willen ontvangen?

Opleidingen R&W

- Opnieuw bijeenroepen om Rots en Water trainingen te volgen
- Verder gaan met het programma schoolleven en de RW training afronden die begonnen is in 2019
- Dat dezelfde groep deelnemers van vorig jaar bijeengeroepen wordt om de training opnieuw te volgen.
- Deelnemers van de training 2019 bijeenroepen (onder hen psychologen, docenten en maatschappelijk werkers) om ons te versterken en om door te gaan met de training om een optimaal resultaat te bereiken.
- Datum en uur van de RW training dat zal worden gegeven aan de deelnemers communiceren
- Dat ze ons toelaten om de opleiding te voltooien ook als we niet meer met hen samenwerken.

Opleidingen Algemeen

- Opleidingen om het werk te versterken
- Constante training voor professionals van onderwijsinstellingen en/of andere betrokken professionals
- Opleidingen en speelse materialen
- Continue/constante opleiding
- Educatieve trainingen en trainingen persoonlijke aanmoediging om door te geven aan anderen
- Meer praktijk lessen ontvangen

Implementatie

- Betere coördinatie om onze activiteiten vanaf het begin van het schooljaar te plannen en oriënteren.
- Op dit moment is het niet mogelijk want alle scholen zijn dicht. Maar vanaf het moment dat het mogelijk zou zijn, ik denk dat DRELM, zou deze technieken kunnen invoeren in de lessen psychologie en LO.
- Dat ze ons in rekening houden om deel te zijn van de interdisciplinaire groep (zoals het geval was in 2019) in het volgende programma van Coëxistentie- en Tutoring. En lokaal, apparatuur, materialen en video's.

- Dat ze ons inhuren
- Verspreiding van de strategie, omdat het veel capaciteiten mobiliseert/aanspreekt die eindigen met de emotionele controle van de schoolgemeenschap.

De groep bijeen

- De groep bijeenroepen, reclame /publiciteit maken, communicatie, educatief materiaal. Etc.
- Dat dezelfde getrainde groep professionals bijeengeropen wordt
- Dat de docenten die Rots en Water al kennen, blijven worden opgeroepen om vervolgens een multiplicator effect te hebben op scholen

Overig

- Financieel
- De tijd met de groep deelnemer in elke onderwijsinstelling beter organiseren, ik bedoel het uurrooster.
- Emotiemanagement training voor de hele familie, om families te ondersteunen in het licht van de coronapandemie.

Bijlage 3 – antwoorden succesfactoren en mogelijke faalfactoren

1. Wat zijn volgens u de belangrijkste succesfactoren van de interventie?

Emotieregulatie en zelfbeheersing (16x)

- Omdat agressiviteit is verminderd.
- Leren gronden en centreren en de emoties reguleren.
- Help om emoties te controleren
- Omdat het de emotionele ontwikkeling van de persoon versterkt
- Omdat het de emoties van de mens behandelt
- Controle
- Het helpt om zelfreflectie te doen en de emoties te beheersen. (2x)
- Omdat er wordt gewerkt met fysieke activiteit en zelfbeheersing. (2x)
- Omdat het gericht is op de persoon, zodat hij/zij bewust kan worden van zijn/haar emoties en zo zijn/haar interpersoonlijke relaties kan managen, zowel op school niveau met de medeleerlingen alsook in familierelaties. (2x)
- Omdat er wordt gewerkt met fysieke activiteit en zelfbeheersing (2x)
- De persoon wordt zich bewust van situaties van agressie die hij/zij veroorzaakt, die hij/zij al heeft veroorzaakt en die hij/zij op een bepaald moment van zijn/haar leven heeft ervaren. (2x)
- Omdat het is een psychofysieke training in emotionele en communicatieve vaardigheden. Zelfcontrole en grenzen herkennen. (3x)
- Een speelse manier om kinderen te bereiken en een leerproces achterlaten via fysieke oefeningen van zelfcontrole en grenzen management. (3x)
- Op jezelf focussen, met emoties omgaan en mijn essentie accepteren. Van mezelf houden met alles wat ik heb. (3x)
- Omdat het zelfbeheersing van individuele emoties en die van de omgeving vereist, zelfkennis en meer liefde voor zichzelf voelen. De mentale kracht, weten hoe je jezelf kan gronden, grenzen.. (3x)
- Omdat via verschillende technieken, zowel fysiek als psychologisch, helpt mensen zelfvertrouwen ontwikkelen, emoties te beheersen en grenzen te stellen voor zichzelf en anderen. (4x)

Psychofysieke methodiek (8x)

- Theorie en praktijk in elkaar verweven
- De kracht van de mensen ontdekken en de training heeft een goede onderwijsmethodiek

- Omdat het dynamisch is
- Het is een training die zowel het fysieke (fysiologische?) als het emotionele betreft tijdens de ontwikkeling van de persoon, kind of adolescent.
- Het is de mentale en fysieke voorbereiding en de focus die eraan wordt gegeven, het begrip dat we proberen elkaar beter te begrijpen en op een betere manier samen te leven.
- Omdat het is een psychofysieke training in emotionele en communicatieve vaardigheden. Zelfcontrole en grenzen herkennen. (3x)
- Omdat via verschillende technieken, zowel fysiek als psychologisch, helpt mensen zelfvertrouwen ontwikkelen, emoties te beheersen en grenzen te stellen voor zichzelf en anderen. (4x)
- Omdat het niet alleen de psychofysieke training mogelijk maakt, maar zich ook richt op het vergroten van het bewustzijn en de ontwikkeling van de sterke kanten die we hebben om te kunnen samenleven in de maatschappij. Het leert ons ons zelfverzekerd te zijn, door middel van fysieke oefeningen ontwikkelen we psychosociale vaardigheden, communicatie en confrontatievaardigheden als onderdeel van de ontwikkeling van zelfkennis en autonomie om verder te groeien. (4x)

De actieve, speelse, benadering (7x)

- De praktijk en trial and error
- Leerlingen doen bewegen is wat deze lessen meer participatief en het leerproces completer maakt
- Gemakkelijk toe te passen. Voor de leerlingen is het als een spel, het is leuk.
- De fundamenten van het programma en het fysieke deel
- Het past zich aan de dynamiek van de leerling aan, het breekt op een assertieve manier met de starheid van het traditionele onderwijs dat op publieke scholen wordt gegeven.
- Omdat er wordt gewerkt met fysieke activiteit en zelfbeheersing (2x)
- Een speelse manier om kinderen te bereiken en een leerproces achterlaten via fysieke oefeningen van zelfcontrole en grenzen management. (3x)

Zelfvertrouwen (6x)

- Omdat het helpt om zelfvertrouwen te hebben.
- Het vergroot zelfvertrouwen en op die manier kan jij het aan anderen (door)geven. (2x)
- Het is jezelf ontdekken, leren grenzen stellen zonder angst, de ademhaling, zelfvertrouwen. (3x)
- Op jezelf focussen, met emoties omgaan en mijn essentie accepteren. Van mezelf houden met alles wat ik heb. (3x)

- Omdat via verschillende technieken, zowel fysiek als psychologisch, helpt mensen zelfvertrouwen ontwikkelen, emoties te beheersen en grenzen te stellen voor zichzelf en anderen. (4x)
- Omdat het niet alleen de psychofysieke training mogelijk maakt, maar zich ook richt op het vergroten van het bewustzijn en de ontwikkeling van de sterke kanten die we hebben om te kunnen samenleven in de maatschappij. Het leert ons ons zelfverzekerd te zijn, door middel van fysieke oefeningen ontwikkelen we psychosociale vaardigheden, communicatie en confrontatievaardigheden als onderdeel van de ontwikkeling van zelfkennis en autonomie om verder te groeien. (4x)

Grenzen (5x)

- Omdat het zelfbeheersing van individuele emoties en die van de omgeving vereist, zelfkennis en meer liefde voor zichzelf voelen. De mentale kracht, weten hoe je jezelf kan gronden, grenzen.. (3x)
- Een speelse manier om kinderen te bereiken en een leerproces achterlaten via fysieke oefeningen van zelfcontrole en grenzen management. (3x)
- Omdat het is een psychofysieke training in emotionele en communicatieve vaardigheden. Zelfcontrole en grenzen herkennen. (3x)
- Het is jezelf ontdekken, leren grenzen stellen zonder angst, de ademhaling, zelfvertrouwen. (3x)
- Omdat via verschillende technieken, zowel fysiek als psychologisch, helpt mensen zelfvertrouwen ontwikkelen, emoties te beheersen en grenzen te stellen voor zichzelf en anderen. (4x)

Doelstelling (5x)

- Omdat het gebaseerd is in de training van sociale en communicatieve vaardigheden, de vermindering van seksueel geweld en pesten.
- Omdat het helpt situaties te voorkomen die kunnen worden vermeden of verbeterd. (of bij coping?)
- De persoon wordt zich bewust van situaties van agressie die hij/zij veroorzaakt, die hij/zij al heeft veroorzaakt en die hij/zij op een bepaald moment van zijn/haar leven heeft ervaren (2x)
- Omdat het gericht is op de persoon, zodat hij/zij bewust kan worden van zijn/haar emoties en zo zijn/haar interpersoonlijke relaties kan managen, zowel op school niveau met de medeleerlingen alsook in familierelaties. (2x)
- Omdat het niet alleen de psychofysieke training mogelijk maakt, maar zich ook richt op het vergroten van het bewustzijn en de ontwikkeling van de sterke kanten die we hebben om te kunnen samenleven in de maatschappij. Het leert ons ons zelfverzekerd te zijn, door middel van fysieke oefeningen ontwikkelen we psychosociale vaardigheden, communicatie en

confrontatievaardigheden als onderdeel van de ontwikkeling van zelfkennis en autonomie om verder te groeien. (4x)

Goede opleiding door professionals (4x)

- Focus in de noden van de persoon en de professional in onderwijs of gerelateerde opleidingen. Evenwichtige beheer van theorie en praktijk. Trainers met ervaring en inlevingsvermogen.
- Opleiding, scholing, de RW filosofie onderwijzen.
- Omdat het zijn hoogopgeleide professionals en ze brengen de informatie heel prettig over
- Het is het vertrouwen dat gegeven wordt bij het overbrengen van de activiteiten, het geeft me het gevoel dat ik anderen kan helpen, het geeft me vertrouwen om anderen erbij te betrekken.

Copingvaardigheden / omgaan met moeilijke situaties (4x)

- Omdat het zelfbewustzijn genereert en ik daardoor verschillende situaties beter onder controle heb.
- Doorzettingsvermogen en geduld, duidelijk weten wat te zeggen en te doen in conflictsituaties.
- Integreert het emotionele en fysieke aspect, biedt een alternatief om moeilijke situaties in het dagelijks leven het hoofd te bieden of te voorkomen, zoals fysiek of emotioneel geweld.
- Omdat het niet alleen de psychofysieke training mogelijk maakt, maar zich ook richt op het vergroten van het bewustzijn en de ontwikkeling van de sterke kanten die we hebben om te kunnen samenleven in de maatschappij. Het leert ons zelfverzekerd te zijn, door middel van fysieke oefeningen ontwikkelen we psychosociale vaardigheden, communicatie en confrontatievaardigheden als onderdeel van de ontwikkeling van zelfkennis en autonomie om verder te groeien. (4x)

Persoonlijke ontwikkeling (4x)

- Omdat je jezelf herkent en dan je sterke kanten gaat laten heersen en jouw zwakke punten probeert te verbeteren.
- Het vergroot zelfvertrouwen en op die manier kan jij het aan anderen (door)geven. (2x)
- Het is jezelf ontdekken, leren grenzen stellen zonder angst, de ademhaling, zelfvertrouwen. (3x)
- Op jezelf focussen, met emoties omgaan en mijn essentie accepteren. Van mezelf houden met alles wat ik heb. (3x)

Veiligheid (3x)

- Het vergroot het gevoel van veiligheid van verlegen leerlingen, zet iedereen aan het nadenken, want de kennis van de eigen fysieke capaciteiten helpt positieve reacties (te tonen?).
- Omdat het ons veiligheidsoefeningen geeft en de leerlingen zich dan kunnen concentreren in hun vakken.
- Energie en veiligheid bieden

Overig (4x)

- Omdat het werkt met de houding en balans. Balans is het zesde innerlijke zintuig dat verantwoordelijk is voor aandacht, concentratie en veiligheid. Bewustzijn van de houding helpt om bewust te worden van wat je erdoor ervaart.
- Omdat het gebaseerd is op zelfbewustzijn, zowel fysiek als emotioneel. Iedereen die zichzelf kan controleren/besturen kan een groot leider zijn.
- Door de combinatie van wetenschap en lichamelijke energie en de concentratie die dat met zich meebrengt.
- Omdat het zelfbeheersing van individuele emoties en die van de omgeving vereist, zelfkennis en meer liefde voor zichzelf voelen. De mentale kracht, weten hoe je jezelf kan gronden, grenzen.. (3x)

2. Wat zijn volgens u de mogelijke faalfactoren van de interventie?

Afronding opleiding, meer leren en oefenen (31x)

- Ik mis de volgende gedeelte van de training. De vorige is perfect.
- Nog meer aanvullen
- Meer trainingstijd ten minstens nog 2 dagen
- Meer leren
- Meer leren over regulatie
- Ik geloof niet dat ik ooit een mislukking heb ervaren... wacht om door te gaan zoals gepland
- Geen mislukking en we zijn aan het wachten om meer informatie over dit type training dat veel helpt bij je persoonlijke en professionele ontwikkeling.
- Meer training en constante training
- Ik zou willen dat het meer dagen zijn, het is heel rijk om de training te ervaren wanneer de trainers ons aanleren en corrigeren.
- Het zou moeten doorgedaan zijn tijdens de week of op een zaterdag.

- De verandering van 3 naar 2 dagen
- In groep leren, oefenen met medestudenten
- Twee dagen is te weinig tijd voor de training. Tegelijkertijd dankbaar voor de maximale inzet van de trainers. We zijn begonnen van NUL, zonder ervaring en kennis over: leren ademen en een betere concentratie te bereiken.
- Tijd meer tijd.
- ik denk niet dat er een mislukking is in de lessen die ik heb gebruikt, maar ik kan me voorstellen dat het hebben van meer tools van de RW training geweldig zou zijn voor de gebruikers in het algemeen.
- Te weinig tijd, wachtend op een nieuwe training van RW
- Gebrek aan oefening
- De korte tijd van training en het omhelzen van dit soort activiteiten door de directie van scholen voor de implementatie.
- Meer tijd
- Verder gaan met de training want de tijd was beperkt.
- Meer oefening en meer beheersing van de oefeningen.
- Meer oefening.
- Meer continuïteit van de interventie is nodig
- Meer oefening. De tijd was beperkt.
- Meer tijd, omdat mijn groep heeft niet kunnen ervaren wat de andere groep deelnemers wel kon.
- Het gebrek aan de continuïteit en actualisering van de RW filosofie naar de opgeleide docente, omdat het sociaal geweld blijft toenemen.
- Ik zou de opleiding moeten aanvullen
- Het is noodzakelijk om de training te voltooien.
- Training
- De RW training niet hebben voltooid
- Bijeenkomsten, meer oefenen, in mijn geval de tijd op scholen is beperkt.

Problemen rond de implementatie (ruimte/tijd/doelgroep, 8x)

- Ik miste de ruimte en de tijd want ik heb de lessen gegeven tijdens de pauzes.
- Bijeenkomsten, meer oefenen, in mijn geval de tijd op scholen is beperkt.
- De korte tijd van training en het omhelzen van dit soort activiteiten door de directie van scholen voor de implementatie.

- De integratie van de doelgroep, in mijn geval leerlingen, niet kunnen bereiken.
- Meer steun van DRELM
- De beschikbare tijd door de ouders
- De moeilijkheid is bij de kinderen die voor de eerste keer met dit soort oefeningen worden geconfronteerd en vermoeidheid genereert, ze slagen er niet in om de les (van de gevraagde duur) af te maken.
- Er is geen mislukking, wat we moeten weten is aan welke groepen deze kennis mee te geven en in welke gevallen deze kennis assertief toe te kunnen passen.

Feedback training (6x)

- Misschien dieper ingaan in de technieken.
- Het zou ideaal zijn geweest als we iets meer van de theorie zouden kennen voor de training om meer vragen te kunnen stellen aan de trainer, het zou ook goed zijn geweest als er de mogelijkheid was om sommige activiteiten toe te passen tussen de sessies, op die manier hadden we iemand tot wie ons konden wenden in het geval van moeilijkheden bij de implementatie van de training."
- Ik heb een beetje de theoretische kader gemist en meer oefening.
- Misschien oefening realiseren volgens de context van het land
- Ik heb het gevoel dat ik getraind moet worden in het middelste en geavanceerde deel van de interventie om de verwachtingen te overtreffen.
- Ik had graag meer tijd gehad in elke oefening en ook met meerdere collega's dezelfde oefeningen kunnen ervaren.

Geen faalfactoren (3x)

- Geen
- Ik vond alles leuk
- Over het algemeen is de training erg belangrijk geweest, ik heb de kans gehad om het op persoonlijk vlak in mijn dagelijks leven op te nemen en het helpt me veel op persoonlijk en professioneel vlak.

Bijlage 4 – Adviezen

Heeft u tips voor andere uitvoerders om deze problemen tegen te gaan? (Adviezen)

Goede voorbereiding (3x)

- Zich voorbereiden zowel in de theorie als praktijk, die heel belangrijk is.
- Vooraf de theoretische aspecten voorbereiden, werk twee gevallen uit die in de school zijn gebeurd om deze in de training te behandelen.

Leerlingen voorbereiden (3x)

- Leerlingen sensibiliseren (warm maken) om te veranderen

Uitvoering (3x)

- Meer oefeningen doen, afwisselend Rots en Water
- De training geven in verschillende sessies en in een omgeving/lokaal zonder lawaai, de leerlingen worden snel moe en worden snel afgeleid.
- De moeilijkheid was dat de leerlingen in het begin zich niet wisten te integreren, maar met de RW technieken was het mogelijk. Jij moet goed observeren en deze moeilijkheid op tijd te detecteren en deze leerlingen helpen.

Overig

- Nee